

UNIVERZITA PARDUBICE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2023

BC. ANNA VRKOSLAVOVÁ

Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta

Skauti a Salesiáni: problémy sekularismu dnešní doby
Diplomová práce

Bc. Anna Vrkoslavová

2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Anna Vrkoslavová**
Osobní číslo: **H20450**
Studijní program: **N0314A250014 Sociální a kulturní antropologie**
Téma práce: **Skauti a Salesiáni: problémy sekularismu české společnosti**
Zadávající katedra: **Katedra sociální a kulturní antropologie**

Zásady pro vypracování

Studentka se ve svém výzkumu bude zabývat religiozitou a sekularismem ve dvou organizacích: Salesiáni Dona Bosca a Junák – český skaut. Diplomová práce bude používat teoretické zázemí programu *Komparativního studia kultur* a jednu z jeho teorií, podle které sekularismus a s ním spojené evropské hodnoty vychází ze specifického křesťanského rámce, a tudíž jsou na něm závislé. Její hlavní zájem bude sledovat přenos a legítimizaci hodnot, ke kterým dochází ve výše zmíněných organizacích. K tomu dále poslouží kontext antropologie náboženství a morálky. Pomocí kvalitativního výzkumu složeného z hloubkových rozhovorů a zúčastněného pozorování bude studentka sledovat, jestli se hodnoty a jejich přenos mezi těmito skupinami liší a co tyto rozdíly zapříčiňuje.

Seznam doporučené literatury:

- Balaḡangadhara, S. N. 2014. On the Dark Side of the 'Secular': Is the Religious-Secular Distinction a Binary?, *Numen* 1: 33–52.
- De Roover, J. 2015. *Europe, India and the Limits of Secularism*. New Delhi, India: Oxford University Press.
- De Roover, J., S. N. Balaḡangadhara 2008. John Locke, Christian Liberty, and the Predicament of Liberal Toleration. *Political Theory* 4: 523–549.
- Hamplová, D. 2013. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Karolinum.
- Heintz, M. (ed.). 2009. *The Anthropology of Moralities*. Oxford: Berghahn Books.
- Hošek, P. (ed.). 2018. *Duchovní rozměr fenoménu Foglar*. Praha: Dingír.
- Nešpor, Z. R. 2008. Sekularizace, implicitní náboženství, in Zdeněk R. Nešpor, David Václavík a kolektiv, *Příručka sociologie náboženství*, 296-304. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon).
- Nosek, V. a kol. 2012. *Skautské století*. Praha: Mladá Fronta.
- Spalová, B. 2010. *Bůh ví proč*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Václavík, D. 2010. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada Publishing, a.s.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Hana Synková, Ph.D.**
Katedra sociální a kulturní antropologie

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2020**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

PhDr. Tomáš Boukal, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 19. listopadu 2020

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

Datum a místo:

Podpis:

Poděkování

V první řadě děkuju rodičům za emoční a finanční podporu i v časech, kdy to s mým studiem vypadalo nanejvýš bídě. Doufám, že se mi ten titul bude hodit, až si budu shánět doktory.

Dále děkuju své vedoucí práce PhDr. Haně Synkové, Ph.D za neúnavné konzultace a nenápadné emaily s otázkami, jak je na tom moje diplomka.

Také chci poděkovat svému věrnému konzultantovi teoretické části – Vilémovi, který se mnou nejednou strávil večer nad ciderem a rozebíráním věcí, kterým tady nikdo jiný nerozumí.

Dále děkuju Jakubovi za jeho neúnavnou emoční podporu a vůli poslouchat moje blábolení a Monče a Anežce za to, že přežily spolubydlení s mou osobou za poslední dva měsíce, kdy se mnou nebyla řeč.

Nakonec děkuji všem informantům ze skautu i od salesiánů za vstřícný přístup a ochotu podílet se na výzkumu a sdílet se mnou svá přesvědčení.

Anotace

Diplomová práce se zabývá tématem sekularizace v kontextu České republiky. Cílem je, skrze pramenné zdroje a terénní výzkum, porovnat interpretační rámce předávaných hodnot ve dvou skupinách. První je hnutí Junák – český skaut, částečně sekulární organizace a druhou jsou Salesiáni Dona Bosca, jakožto kongregace katolické církve. Obě tyto skupiny se zaměřují na péči o mládež a jejich výchovu. Úkolem je, metodou komparace a testování hypotézy odhalit, jak funguje proces sekularizace na případu společenských hodnot těchto organizací.

Klíčová slova

Sekularizace, Junák, skauting, Salesiáni Dona Bosca, hodnoty, křesťanství

Annotation

The master thesis deals with the topic of secularization in the context of Czech Republic. The aim is to compare interpretative frameworks of values transmitted in two groups. The comparison is being done via source research and fieldwork. The first group is Junák – Czech form of Scouting - a partially secular organization, the second group is Salesians of Don Bosco - a congregation of the catholic church. Both of these groups focus on children welfare and their education. The intention of the thesis is to uncover the process of secularization on the example of social values in these groups.

Keywords

Secularization, Scouting, Salesians of Don Bosco, values, Christianity

Obsah

Úvod	9
1. Jakob De Roover a jeho pojetí sekularizace	12
1.1. Komparativní studium kultur a teorie sekularizace	12
1.2. Aplikace teorie na konkrétní výzkum.....	17
2. Sekularizace a pojetí hodnot	19
2.1. Hodnoty v antropologické a sociologické perspektivě.....	19
2.2. Teorie sekularismu	22
3. Organizace	27
3.1. Skauting.....	27
3.2. Salesiáni Dona Bosca	43
3.3. Porovnání hodnot.....	54
4. Terénní výzkum	57
4.1. Úvod k terénní praxi	57
4.2. Pozorování ve skupinách	58
4.3. Rozhovory	64
5. Závěr	73
Zdroje	76

Seznam Obrázků

Obr č.1 a č.2: Program Mládežnické akce Vendryně	61
--	----

Úvod

V této práci se věnuji tématu sekularizace v České republice, a to konkrétně srovnáním dvou skupin, které se zabývají péčí a výchovou mládeže. Tyto dvě hnutí jsou Salesiáni Dona Bosca (na které se zaměřovala má bakalářská práce) a Junák – Český skaut. Můj hlavní zájem bude směřován na pojetí hodnot, které tyto skupiny předávají účastníkům prostřednictvím jejich programu. Primární pro mě budou jejich podobnosti a rozdíly v mezích náboženského (salesiánského) a sekulárního (skautského) rámce, které se ukáží ve výzkumu na interpretacích těchto hodnot.

K tomuto tématu jsem se přiblížila ke konci dopisování bakalářské práce, kdy jsem si uvědomila, že jsem vyrůstala ve skautském oddílu, kde se předávaly stejné hodnoty jako u salesiánů, ke kterým jsem docházela na výzkum. Ve skautu však nebyl nikdo věřící a nikdo nemluvil o Bohu, nebo Ježíši Kristu. Ačkoli jsem nikdy nevěděla proč, tyto hodnoty jsem si převzala a začala se podle nich řídit a stačilo mi k tomu nenáboženské sekulární vysvětlení. Jak to, že jedna skupina tyto hodnoty považuje za křesťanské, zatímco druhá skupina ty stejné za sekulární? V čem tedy spočívá rozdíl, když ne v hodnotách samotných? Pro zodpovězení těchto a přidružených otázek je důležité pozorování, že skauti a salesiáni jsou provázaní a jejich účastníci často navštěvují obě skupiny.

Hlavní cíl následujících stran je pokusit se analyzovat struktury, které lidi používají k interpretaci hodnot a myšlenek. I přesto, že jsme kultura založená na křesťanství, spousta lidí v dnešní době tomu nevěnuje pozornost a má dojem, že jsme se během sekularizace oddělili od křesťanských hodnot. Jakob De Roover odhaluje, že to tak není a že jsme dodnes velice závislí na křesťanském myšlenkovém vývoji v Evropě. Hlavní poselství této práce je zvýšit povědomí o této problematice a přinést nové možnosti vnímání nás samotných a naší kultury.

V této práci budu používat teorii sekularizace Jakoba De Roovera, který se zabývá liberální politickou evropskou scénou a snaží se ve svých výzkumech proniknout do kořenů konceptů, které v dnešní době vnímáme jako sekulární. Mezi tyto koncepty patří například liberální tolerance nebo samotná kategorie sekularity. Skrze odkrytí argumentačních linií evropských myslitelů se dostává k původním tezím, které měly neskrývané, čistě teologické předpoklady. Procesem sekularizace se pouze strhla nálepka, která říkala, že jde o křesťanský koncept, ale předpoklady a struktura vycházející z teologie nebyly přehodnoceny. Na základě této teorie formuluji svou pracovní

hypotézu, která zní: skauti a salesiáni ve svém programu vyznávají a předávají téměř totožné hodnoty a myšlenky, které ačkoliv mají jiný interpretační rámec, tak konceptuálně jsou ve své struktuře stejné. Tuto hypotézu budu v práci testovat skrze zdroje a terénní výzkum.

Tato práce je rozdělena na dvě hlavní části: teoretickou a praktickou, v nichž se nacházejí celkem čtyři kapitoly. V první části (kapitoly 1, 2 a 3) zpracovávám teoretický rámec mé práce – teorii, kterou používám jako zázemí pro výzkum, antropologický a religionistický kontext sekularizace, a také historii a hodnoty jednotlivých skupin. Druhá část (kapitola 4) shrnuje můj terénní výzkum a závěry z pozorování a rozhovorů.

V první kapitole zpracovávám své teoretické zázemí, které ve své práci aplikuji na terénní výzkum a zároveň tvoří východiska mých předpokladů. Jedná se o výzkumný projekt *Komparativního studia kultur*¹, který se zabývá evropskými interpretacemi jiných kultur a snaží se odhalit strukturu evropského myšlení o jiných kulturách a sobě samých. Mé teoretické zázemí vychází z teorie sekularizace, kterou zpracovává Jakob De Roover ve svých publikacích. Jeho práce, teorii a koncepty budu rozebírat právě v první kapitole. Ve druhé části budu poté aplikovat tuto teorii na případ české sekularizace a nastíním předpoklady, podle kterých bude moje hypotéza testována.

Ve druhé kapitole se zaměřuji na rozbor dvou témat. První podkapitola se zabývá antropologickým pochopením společenských hodnot, křesťanství a morálky. Rozebírám zde několik teorií a konceptů, které byly zpracovány v primárně antropologickém prostředí, a tudíž se liší od religionistického chápání problematiky. Druhá podkapitola se týká pojetí sekularismu, jak v zahraničí, tak v české literatuře. Rozebírám zde koncept sekularizace a sekularizační teze, které se postupně měnily v průběhu 20. a 21. století. Zde postupuji od prvních sociologů, kteří spojovali úpadek náboženství s modernizací až po současné teorie primárně českých sociologů a religionistů.

Třetí kapitola se týká organizací nebo spíše skupin, které jsou předmětem mého výzkumu. První skupina Junák – český skaut, je česká odnož celosvětového hnutí založeného na počátku 20. století. V tomto hnutí se snoubí kořeny primárně dvou forem náboženské příslušnosti, což ovlivnilo chod i myšlenky skautů dodnes. Z jedné strany to je Robert Baden-Powell, který sliboval službu Bohu a královně a z druhé strany je to Ernest T. Seton, který rozvíjel spíše individuální spiritualitu

¹ Comparative Science of Cultures

a duchovní stránku každého člověka zvlášť. Zde nastíním, jak se tyto vlivy přenesly a manifestují dodnes v české formě skautingu a jeho hodnotách.

Druhá skupina jsou Salesiáni Dona Bosca, což je katolická kongregace vzniklá v Itálii v polovině 19. století. Zabývá se péčí o mládež na pokraji společnosti, ale i dětmi v rodinách. Většina hodnot, které předávají, jsou explicitně křesťanské, a jimi se mimo jiné snaží mládež uchránit od patologických společenských jevů. Jejich činnost vychází z víry v křesťanského Boha a je jí motivovaná.

Nejprve představím stručně historii a hodnotové systémy obou skupin a poté vezmu v potaz jejich prolínání, jelikož i s tímto prvkem budu pracovat ve svém výzkumu. Dále se pokusím obhájit své podezření, že skaut je organizace, která i přes své přílnutí ke křesťanským kořenům může působit jako hnutí sekularizované. Tato kapitola je do jisté míry „desk research“, protože pracuje i s primárními prameny, které obě hnutí publikují.

Čtvrtá kapitola se týká praktické části a v ní je představen terénní výzkum, který jsem uskutečnila ke konci dopsání teoretické části. V této kapitole nastíním podrobnosti ohledně metodologie a kategorizace skupin, jimiž jsem se zabývala. Na rozdíl od teoretické části jsem si ve výzkumu zvolila tři skupiny informantů – sekulární skauty, salesiány a skauty křesťany, abych měla během komparace mezičlánky, který mi pomůže vysvětlit, čím mohou být některé jevy způsobeny. Na konci kapitoly bude zjevné, zda byla hypotéza vyvrácena nebo ne a jestli se dá teorie sekularizace Jakoba de Rovera aplikovat na české prostředí. Bude zde také probíhat komparace výsledků, jak mezi zájmovými skupinami, tak mezi očekávanými a reálnými výsledky.

V závěru shrnu výsledky z teoretické a praktické části a udělám analýzu testování hypotézy. Nesnažím se zde potvrdit pravdivost hypotézy, ale spíše se budu snažit formulovat lepší a přesnější pro možný příští výzkum.

1. Jakob De Roover a jeho pojetí sekularizace

1.1. Komparativní studium kultur a teorie sekularizace

Hlavním cílem této kapitoly je ujasnit v čem přesně spočívá teorie sekularizace Jakoba De Roovera, z něž čerpám zázemí ke své diplomové práci. Svou teorii rozebírá primárně ve své publikaci *Europe, India and the Limits of Secularism*, ale příklady používá už ve svých dřívějších článcích. Ráda bych se zde zaměřila na jeho hlavní výše zmíněnou publikaci a další tři články, na kterých ukazuje, jak sekularizace funguje v konkrétních případech.

Teoretické zázemí k této práci vychází z výzkumného programu *Komparativní studia kultur*. Hlavní osoba, od které budu čerpat, je belgický badatel Jakob De Roover, který se zabývá sekularismem v Evropě a jeho podobou v Indii. Tento autor dále vychází z S. N. Balagangadhary – belgického badatele indického původu, který řeší především evropské interpretace indické kultury a náboženství. Tento výzkumný program má více odvětví zasahující především do oblasti kultury, náboženství a kast.

Hlavní body pro mou teorii vzniklé z tohoto alternativního modelu studia kultur, jsou teorie náboženství a dvojitá dynamika náboženství, se kterými přišel Balagangadhara a přebírá je De Roover ve své publikaci *Europe, India and the Limits of Secularism*, přičemž na tomto základě vytváří teorii sekularizace. Pokusím se tedy shrnout tyto základní koncepty a jejich praktické využití ve svém výzkumu.

Jedna z hlavních otázek, které si Balagangadhara klade, je, jak se kulturně liší západní kultura od asijských. Přichází se závěrem, že charakteristika západní kultury neleží v její sekularizaci, ale v náboženskosti (De Roover 2015: 65). Vytváří zároveň teorii náboženství, která by měla být nezávislá na teologii, což je podle něho jeden z hlavních problémů stávajících definic náboženství. Náboženství podle něho je vysvětlitelně pochopitelný popis kosmu/světa a sebe samého (an explanatorily intelligible account of the Cosmos and itself) (Balagangadhara 2005: 300-302). Náboženství nevysvětluje všechny události v kosmu, ale činí kosmos pochopitelným. Náboženství je poté samo součástí tohoto kosmu, a proto musí odrážet Boží vůli a odkazovat samo na sebe.

Tento popis světa si činí nárok na pravdu, protože existuje pouze jedna interpretace Boží vůle. Snaží se také být univerzální pro celé lidstvo, protože tato pravda nemůže být omezena pouze na malou skupinu lidí. Tudíž tu musí nutně vznikat napětí. Popis Boží vůle musí být co nejvíce

specifický, ale zároveň musí být co nejvíce obecný, pro všechny jedince. Náboženství se snaží být univerzální, ale brání mu v tom specifické doktríny, těžké na pochopení. Zde poté vzniká tzv. dvojí dynamika náboženství – moment proselytizace, skrze kterou náboženství šíří své doktríny – a moment sekularizace, kde náboženství dané doktríny odhazuje, za účelem co největší obecnosti a univerzality (De Roover 2015: 68-70).

Na základě tohoto teoretického rámce poté De Roover vytváří teorii sekularizace, která podle něho bude nezávislá na křesťanské teologii. V ní hrají roli dva pojmy: *tropes* a *topoi*. Tropes jsou opakující se schémata v tradici myšlení – v křesťanství to jsou schémata v teologické argumentaci. Topoi pak vytvářejí specifický typ běžných myšlenek, které hrají hlavní roli v konceptuálním světě kultury nebo společnosti. Jsou to běžné myšlenky, rozvinuté do formy teorií a hypotéz, které ale nejsou izolované, nýbrž se skládají ze shluku vnitřně propojených pojmů (De Roover 2015: 70-72).

Sekularizace je tedy proces kdy tropes určité teologie jsou transformovány do topoi kultury nebo společnosti. Znovu se objevující vzorec v náboženské tradici teologického myšlení je sekularizován do shluku běžných myšlenek, které tvoří sociální, politické a kulturní teoretizování o kultuře nebo společnosti (ibid.).

Tyto běžné myšlenky, které tvoří topoi mohou být dvojího typu. Buď je můžeme najít jako konceptuální stavební blok nové teorie, a tudíž jsou od sebe vzájemně neoddělitelné, anebo mají funkční heuristickou roli, která dovoluje vytvořit teorii a v tomto případě jsou oddělitelné. Topoi představuje tedy spíše strukturu daných, vzájemně propojených myšlenek a konceptů a často zůstávají závislé na teologických tropes (De Roover 2015: 71).

Přednosti této teorie tkví v tom, že není potřeba mít striktní rozdělení myšlenek na náboženské a sekulární. Proces sekularizace je dialektický a nové tropes některé teologické tradice mohly vzniknout ze sekulárních topoi. Dále také vzájemný vztah těchto konceptů je komplexní, protože se skládají ze shluků myšlenek, které mohou být interpretovány a kombinovány mnoha způsoby (De Roover 2015: 72).

Teorii sekularizace ukazuje De Roover v několika svých člancích. Jedním z nich je jeho publikace *Incurably religious? Consensus Gentium and the Cultural Universality of Religion*, který poukazuje na přebrání křesťanského teoretického rámce antropologií v otázce univerzality

náboženství. Ukazuje zde vývoj argumentace křesťanské teologie, která od počátku vyžadovala přítomnost náboženství ve všech společnostech, kterou daný světonázor předvídal a vyžadoval, protože původní náboženství bylo podle teologie lidstvu dáno v čase stvoření světa (De Roover 2014: 3).

V době rozmachu evropských cestovatelů se tato otázka stala stěžejní, protože ze zámoří přicházely zprávy popírající přítomnost náboženství v tamějších kulturách. Pokud by se tyto zprávy potvrdily, tak by ateisté dostali důkaz, že náboženství je výtvar lidstva. Proto bylo potřeba zničit tyto falešné představy o absenci náboženství a převládl názor, že tyto společnosti mají náboženství, které se podobá tomu v antice.

Po staletí křesťanství utvářelo v Evropě obecnou antropologii, a kdyby byly přijaty zprávy o společnostech bez náboženství, bylo by potřeba přehodnotit celé dosavadní porozumění o lidech. Místo toho došlo k několika strategiím, jak se vyrovnat se zprávami o chybějícím náboženství v cizích kulturách: popřít jejich lidskost, navrhnout, že cestovatelé učinili chybné pozorování anebo ignorovat dané zprávy. Autoři poté dospěli k obecnému souhlasu, že náboženství je „the universal Consent of Mankind“ a k přijatým zprávám od cestovatelů, které popíraly toto tvrzení, se chovali jako kdyby neexistovaly. Zde podle De Roovera dochází k transformaci teologického předpokladu v antropologický fakt. Už jen možnost a důležitost přikládání objevu společností bez náboženství bylo stěžejní, jen kvůli teoretickému rámci v pozadí – obecné křesťanské teologii. Jedním z řešení pak bylo obrnit teorii proti těmto anomáliím, v tomto případě redefinovat teologické teoretické termíny na více neutrálně znějící (místo termínu víra v bohy například víra v nadpřirozené bytosti). Tato změna termínů zajistila stabilitu teoretického rámce a odvrátila potřebu přehodnotit celou antropologii ukotvenou v západním předporozumění (De Roover 2014: 12).

De Roover zde také zdůrazňuje důležitost teoretického rámce, protože jestli nějaké společnosti má nebo nemá náboženství záleží na tom, jak širokou definici náboženství aplikujeme na jejich případ. Filozofie vědy nám v tomto říká, že nikdy nemůžeme plně nahlédnout fakta, ale jen popis faktů, které jsou strukturovány určitým konceptuálním rámcem, v tomto případě teologickým rámcem. Na základě těchto skutečností nastalo to, že tyto popisy skutečností byly zaměněny za fakta o tomto světě. Jediným řešením by bylo přizvat do této debaty všechny kultury, což se nestalo. V tuto chvíli již nejde o to vymýšlet nové definice a termíny, ale spíše přezkoumat

současné popisy „náboženství“ Asie, Ameriky a Afriky, abychom se přesvědčili, že tyto popisy nejsou závislé na teologických základech.

Ve svém dalším textu *John Locke, Christian Liberty, and the Predicament of Liberal Toleration* De Roover a Balagangadhara pojednávají o modelu liberální teorie anglického myslitele Johna Locka, který bývá považován za hlavního budovatele dnešního sekulárního liberalismu. Zároveň však bývá jeho teorie zpochybňována kvůli jeho křesťansko-teologickému myšlenkovému zázemí. Cílem tohoto textu je ukázat, že současný liberální model sdílí základní strukturu s Lockovým modelem tolerance. Co když je tedy jeho politické myšlení hluboce teologické a zároveň položil základy liberálního sekulárního státu (De Roover, Balagangadhara 2008)?

Autoři se postupně dostávají ke zjištění, že liberální tolerance je sekularizovaná replika teologického modelu křesťanské svobody. Sekularizace v tomto případě spočívá v tom, že určité teologické premisy byly zahozeny, zatímco základní konceptuální struktura byla zachována. Tato teorie je závislá na oddělení dvou sfér lidského života: civilní a náboženské. Tudíž je neaplikovatelná do společností, které tyto sféry oddělené nemají. Indikuje to tedy, že moderní liberální myšlení pokračuje ve své náboženskosti, zatímco přikrývá svou základní teologickou strukturu do sekulárního hávu.

Třetí článek pojednává o pojetí pravého a falešného náboženství *Secular Law and the Realm of False Religion*, jak takto bylo vnímáno v raném křesťanství a také jak tato debata zůstala nenápadně skrytá v právním systému současných liberálních států. Dodnes totiž dochází k případům, že soud omezí určité činnosti nebo projevy skupiny lidí, protože je neshledá náboženskými, přestože je ta skupina tak vnímá. De Roover toto vyhodnocuje tak, že určovat, jestli je něco opravdu náboženské, jde jen v myšlenkovém rámci určitého náboženství. Aby šlo v této debatě zaujmout stanovisko, člověk se musí ponořit do teologických debat. Soudce se v tuto chvíli tedy stává člověkem hodnotícím náboženskou pravdu (De Roover 2011).

V době před osvěcenstvím byl svět křesťanství rozdělen na tři sféry – pravé náboženství, sekulární sféra a falešné náboženství. Tyto sféry vznikly při snaze o soužití křesťanů v pohanské společnosti. Muselo se určit, kdo přesně je křesťan a co přesně křesťané mohou dělat v pohanské společnosti za aktivity. Některé aktivity byly označeny jako idolatrie, ale některé zůstaly neutrální – sekulární. Tyto hranice poté byly přehodnoceny během protikatolické reformace a spousta těch, které byly do té doby brány jako sekulární se najednou staly idolatrickými. Různí reformátoři

přistupovali k této problematice odlišnými způsoby a kreslili pomyslné hranice mezi třemi sférami jinde, ale všichni se řídili podle jednoho konceptuálního aparátu (ibid.).

Každopádně skrze vymezení mimokřesťanských aktivit, které se dělily na idolatrii a sekulární, byla vytvořena tato distinkce, kde ve specifickém křesťanském kontextu leží sekulární říše jako opozice k idolatrii. Mluví zde také o dvojité dynamice náboženství, kdy náboženství expanduje skrze dva momenty: moment proselytizace, kdy rozšiřuje své doktríny a moment sekularizace, kdy dosahuje univerzálních rozměrů postupnou ztrátou své specifické formy (doktrín a praktik), která by mohla být překážkou rozšiřování (ibid.).

Jeho hypotéza je v tomto článku formulovaná takto: i tam, kde se stát neangažuje v explicitním souhlasu s náboženskou pravdou, konceptuální mechanismus, který umožňuje rozdělovat náboženské (říše tolerance a svobody) a sekulární (říše státního vlivu), vždy zahrnuje implicitní pojetí falešného náboženství (ibid.).

Ve své nejdůležitější publikaci *Europe, India and the Limits of Secularism* autor také načíná téma společenských hodnot. Popisuje, že liberální model je součástí mnohem většího normativního rámce, který je protkán hodnotami jako jsou například rovnost, svoboda, lidská důstojnost a také oněmi shluky běžných idejí o člověku a lidské společnosti (De Roover 2015: 10). Podle svých hodnot a víry člověk může žít ve sféře náboženství, zatímco z druhé strany je podřízen sekulárním autoritám a zákonům (De Roover 2015: 109). Zároveň liberálně sekulární stát by měl být tolerantní k různým náboženským komunitám a nezaujatý vůči jejich hodnotám a víře (De Roover 2015: 137). Dále také autor porovnává charakter hodnot, které jsou důležité pro Evropu a Indii. V Evropě jsou tyto hodnoty velice individualistické a rovnostářské, zatímco v Indii jsou spíše kolektivistické a hierarchické. Instituce těchto hodnot a praxe by měla být projevem těchto hodnot a víry, tudíž tyto kultury by se měly lišit stejným způsobem.

Skrze tyto texty lze shrnout, že sekularizace funguje na základě zbavení se konkrétních křesťanských projevů, zatímco základní struktura vzniklá danou teologií zůstává stejná. Nejedná se tedy o konkrétní projevy náboženství, ale o implicitní ideje, nad kterými se společnost primárně nezamýšlí. Tato podprahová struktura často poté znemožňuje funkčnost západních konceptů v jiných kulturách, které vyrostly na jiných konceptuálních základech a mají svou základní strukturu společenského uspořádání odlišnou.

1.2. Aplikace teorie na konkrétní výzkum

Co se týče aplikace tohoto teoretického rámce na samotnou diplomovou práci, hlavním zdrojem bude v tuto chvíli článek *John Locke, Christian Liberty, and the Predicament of Liberal Toleration*, protože pojednává o jedné konkrétní společenské hodnotě tolerance a popisuje velice konkrétně, jakým způsobem došlo k její sekularizaci. Tím, že ve své diplomové práci se budu zabývat konkrétními hodnotami skautů a salesiánů, se budu snažit zjistit, jak a kdy u skautů nastala sekularizace určitých hodnot a myšlenek, které se například u salesiánů předávají jako explicitně křesťanské. Jednou z otázek bude také, jak pojmají hodnoty skauti v křesťanských oddílech.

Ve svém výzkumu jsem zvolila model zakotvené teorie, který umožňuje badateli mít stabilní, a hlavně vědomé předpoklady o jeho tématu. Tento model jsem vybrala také proto, že jej používá De Roover a Balagangadhara ve svých pracích a považují ho za důležitou část svého výzkumu. Na základě teorie sekularizace jsem vytvořila pracovní hypotézu, kterou budu svým výzkumem testovat. Pokud budeme pracovat s pojmem sekularizace jakožto s procesem, kdy se od náboženských křesťanských myšlenek odděluje jejich explicitně křesťanský kontext, tak na základě toho můžeme formulovat hypotézu pro český případ sekularizace. Tato hypotéza tudíž zní: skauti a salesiáni ve svém programu vyznávají a předávají téměř totožné hodnoty a myšlenky, které ačkoliv mají jiný interpretační rámec, tak konceptuálně jsou ve své struktuře stejné.

V tomto výzkumu se nebudu přímo zajímat o hodnoty jako takové a jejich podstatu, ale především o jejich interpretaci, pomocí které jsou tyto hodnoty předávány u skautů a salesiánů. Podle mé domněnky tyto hodnoty budou téměř totožné ve většině případů, ale budou se lišit právě ve vysvětlení, které je těm hodnotám přikládáno. Těmto hodnotám a myšlenkám zmizí explicitní koncept Boha a jeho vůle a jejich interpretace bude zaměřena na sekulární myšlenky. Zůstane však stejná struktura, která ale nebude snadno vysvětlitelná, protože její ústřední bod a ultimátní vysvětlení chybí.

Pokud za teorii sekularizace dosadíme proměnné mého výzkumu, *tropes* je v tomto případě explicitní křesťanská interpretace, která by u salesiánů měla zůstat téměř neměnná. U skautů podle mého předpokladu došlo k odtržení explicitně křesťanských projevů a interpretací, zatímco hodnoty a struktura zůstaly stejné. Tudíž současná situace u skautů by se dala označit jako *topoi*.

Otázky doprovázející toto teoretické zázemí mohou být: Jsou hodnoty a jejich předávání u skautů závislé na svém křesťanském základu? Mají vlastně křesťanský základ? Jak přesně probíhá sekularizace křesťanských hodnot? Na kterých hodnotách a myšlenkách můžeme pozorovat sekularizaci?

2. Sekularizace a pojetí hodnot

V této kapitole shrnu v první části antropologický náhled na téma společenských hodnot – jak antropologie přistupuje k hodnotám a jakým způsobem je zpracovává ve výzkumech. Provedu stručnou rešerši dalších podoborů antropologie, které souvisí s tématem práce, jako je například antropologie křesťanství. Dále se zaměřím na teorie sekularizace a sekularizační teze v průběhu let jak v českém, tak světovém prostředí a shrnu základní premisy a argumenty, které doprovázejí debaty o tomto tématu.

2.1. Hodnoty v antropologické a sociologické perspektivě

Jednou ze stěžejních publikací pro můj výzkum hodnot je *Přístupy k sociologickému a empirickému zkoumání hodnot* od Libora Prudkého. Jedna z jeho hlavních premis je, že na fakta vždy nahlížíme skrze svoje vlastní hodnocení – jazyk, pojmenování, vztah ke světu apod. Autor však nechce rezignovat na poznávání hodnot, ale připomíná, jakou roli hraje hodnocení v našem poznávání okolního světa. Místo toho, aby se snažil vymezit definici hodnot, tak rozlišuje jejich funkci a dopad na společnost. Snaží se také poukázat na komplexnost hodnot a hodnotícího procesu jako takového, který podle něho není přímočarý a jednoduchý, ale jedná se o strukturované a dynamické vztahy (Prudký 2007: 8-10).

Funkce hodnot ve společnosti, které jsou důležité pro mou práci, jsou následující. Primární pro mě je funkce hodnot jako atributu morálky. Morálka je zde chápána buď jako hodnotové zakotvení jedince či společenství nebo jako schopnost jedince rozlišit dobro a zlo a toto rozdělení pak přesunout do svého vnímání hodnot, norem a jednání (Prudký 2007: 19-20).

Další důležitá funkce je hodnoty jako stavební kameny kultury. Chápání hodnot a jejich funkcí se ale může lišit podle chápání a definice kultury ve výzkumu. V tomto pojetí se jedná o duchovní atribut lidského společenství, dále o hodnoty jakožto základní normativní prvek v kultuře a v neposlední řadě o fakt, že jde o lidský konstrukt. Podle autora jsou tyto dimenze vždy přítomné v každé kultuře (Prudký 2007: 11-14).

Hodnoty mají funkci i jako definiční znaky osobnosti, kdy fungují ve shluku, který je přijímán jednotlivcem. Jedná se o socializační proces, kdy jedinec přijímá nebo odmítá určité hodnoty nebo strukturu hodnot (Prudký 2007: 12-13).

Tématem hodnot z pohledu antropologie se zabývá Joel Robbins a Julian Sommerschuh z University of Cambridge ve svém článku *Values*. V první řadě podávají stručný přehled o historii konceptu hodnot, který podle nich vzniknul v 18. století v oboru ekonomie a byl poté převzat filozofy 19. století. V této době probíhaly spory mezi filozofii a vědou, které se zabývaly podstatou a objektivitou hodnot. Skrze práce Maxe Webera se poté koncept hodnot rozšířil i do Severní Ameriky, kde se dostal do povědomí antropologů a byl jimi převzat. Jedním z nich byl například Clyde Kluckhohn, podle kterého je hodnota explicitní nebo implicitní žádoucí pojem, který je charakteristický pro jedince nebo skupinu lidí, a který určuje jejich výběr ze způsobů, prostředků a následků. Prohlašuje, že komparace kultur by měla být spíš komparací hodnot, jelikož považuje tyto žádoucí prvky za to, co dělá kulturu unikátní (Robbins Sommerschuh 2016: 2).

Antropologové v článku dále rozebírají různé myšlenkové proudy, které se utvořily primárně v druhé polovině 20. století, jako reakce na Kluckhohna. Jedná se o dva různé přístupy ke studiu hodnot z pohledu antropologie, které označují jako *strukturalistický* a *dynamický (action-oriented)*.

Hlavním zastáncem a tvůrcem strukturalistického přístupu byl Louis Dumont, který se vymezil vůči Kluckhohnově experimentálnímu výzkumu kultur s tím, že neměl strukturu a proto selhal. Navazoval na klasický strukturalismus, kde každý prvek v kultuře má svůj opozitní prvek stejné hodnoty. Jejich hierarchické pořadí v kultuře pak nazval ideologiemi. Hodnoty mají podle něho objektivní podstatu a vlastní existenci nezávisle na člověku (Robbins Sommerschuh 2016: 3).

Současně vznikl i druhý proud, kteří autoři označují jako *action-oriented* a protagonisté tohoto směru jsou Nancy Munn a Terence Turner. Tento směr dával důraz primárně na roli lidské činnosti v procesu vzniku hodnot. Munn ukazuje tento koncept na příkladu lidí Gawa z oblasti Kuly – výměnného obchodu v blízkosti Papuy Nové Guiney. Její závěr je, že hodnotu určitých prvků nebo věcí ve společnosti určují kvality, které jsou význačné například pro tělo nebo lastury, se kterými se obchoduje (Robbins Sommerschuh 2016: 4).

V posledních letech však v tomto oboru vznikl další proud akademického poznání o hodnotách, který je založený na chápání hodnot Emila Durkheima. Tento směr má podle autorů vyplnit mezeru mezi výše zmíněnými směry a základní otázka, kterou řeší tento směr je: Jak se hodnoty stávají důležité pro jedince do té míry, že je přijímají? Zde Durkheim poukazuje na kolektivní charakter aktivit v rámci kultury, který tvoří společnou zkušenost. Na základě této

zkušenosti je pak vytvářena potřeba jednotlivce být součástí něčeho většího a důležitějšího (Robbins Sommerschuh 2016: 7-8).

Jedno z odvětví antropologie, které se dotýká tématu této diplomové práce, je antropologie křesťanství, která vznikla jako specifický proud v antropologii na přelomu tisíciletí. Joel Robbins shrnuje ve svém článku, za jakých podmínek tento obor vznikl, protože se v tomto tématu názory antropologů rozcházejí. Robbins tvrdí, že antropologie křesťanství, jak ji známe dnes, vznikla na přelomu milénia, protože se změnil pohled antropologů na křesťanství, začali být více uvědoměli ohledně tohoto oboru, a navíc počet publikací zde se začal prudce zvyšovat (Robbins 2014: 158-160). Antropologie křesťanství je velice rozmanitá část oboru a dodnes má jisté tematické trendy - například křesťanství z pohledu původního obyvatelstva. V průběhu času se důraz přesunul přímo na křesťanství samotné a s tím přišla i změna v tematických okruzích například na morálitu nebo smysl (Barker 2008).

Další oblastí antropologie, která se dotýká mého výzkumu je antropologie morálky. Touto oblastí se ve svém výzkumu zabývá Monica Heintz, kdy porovnává koncepty tolerance a morálního relativismu. Podává také pohled na univerzální lidská práva, která byla debatována na shromáždění OSN, kde Americká antropologická asociace podala prohlášení, že morální hodnoty jsou relativní pojem pro každou kulturu a nejde prohlásit určitá lidská práva za nadřazená těm druhým. Dále také rozebírá problém antropologie samotné, kdy výzkumníci si často osvojí morální relativismus na základě různých náboženství, se kterými se setkávají, ale poté v praxi používají univerzální rámec lidských práv, když přijdou do styku s praktikami jako kastrace lidí, vraždou nebo cíleným utrpením. V jejích výzkumech je důležitý koncept přizpůsobivosti, který podle ní ovlivňuje následnou toleranci ze strany většiny (Heintz 2006).

Z religionistického hlediska nám může poskytnout jeden z pohledů Otakar A. Funda ve svém článku *Sekularizované hodnoty křesťanské tradice v evropské kultuře*. V této publikaci rozebírá evropské hodnoty, které jsou sice podle něho oddělené od náboženství, ale stále jsou dítětem křesťanské tradice. Stejný jev vidí i v procesu sekularizace, který podle něho vznikl v křesťanství, ale v žádné jiné náboženské tradici. Poukazuje na to, že samotné pochopení našeho světa pochází ze židovské tradice skrze křesťanské interpretace a ačkoli je v dnešní době sekularizované, tak stále navazuje na staré hodnoty a přístupy. Ačkoli v závěru popírá, že tyto

hodnoty musí být v dnešní době přítomny, tak chce zdůraznit, že jejich základ byl vytvořen v křesťanském prostředí (Funda 1999).

2.2. Teorie sekularismu

V této podkapitole shrnu základní vývoj a předpoklady teorie sekularizace u světových a českých autorů. Dále rozeberu toto téma v oboru klasické antropologie a zmíním základní autory. Na základě této rešerše poté uvedu, proč jsem zvolila zrovna zázemí Komparativního studia kultur tedy konkrétně Jakoba De Roovera.

Budu zde čerpat primárně z publikací českých sociologů a religionistů, kteří toto téma zpracovávají a zabývají se světovým i českým kontextem sekularizačních tezí. Mezi hlavními autory, jejichž zdroje používám, jsou: Dana Hamplová, Dušan Lužný a David Václavík.

2.2.1. Světové prostředí

Na úvod tohoto tématu bych ráda nastínila situaci posledních dvaceti let, kdy postupně výzkumníci zabývající se náboženstvím ve společnosti začínají zjišťovat, že sekularizace nefunguje tak, jak předvíдалa většina tezí. Evropa se zdá být jediný kontinent, kde neroste zájem o náboženství nebo o různé extremistické odnože tradičních náboženství, které se těší oblibě v jiných koutech světa. Reakce na tuto skutečnost jsou debaty o desekularizaci nebo deprivatizaci náboženství, kdy se naopak náboženství vrací do společenského prostoru. Ani v Evropě se neděje, co předvíдалy sekularizační teze, nýbrž se zde rozšířil odlišný typ religiozity tzv. alternativní (Hamplová 2013: 11-15).

Lužný začíná svoji knihu *Náboženství a moderní společnost* autory, kteří psali o vývoji a stádiích sociálního systému a moderní společnosti ve světě. Jako prvního zmiňuje Augusta Comta, který vytvořil tři stádia vývoje společenského myšlení a vědění, které úzce souvisí s vývojem náboženských představ. Tyto fáze vývoje se nazývají teologické, metafyzické a pozitivní, kde by měla věda studiem faktů nahradit náboženské otázky. Jako další zmiňuje Karla Marxe, který pojímá náboženství jako iluzi, kterou lidé potřebují, aby byli zaslepeni a nepokusili se o revoluci proti systému, ale zároveň v sobě skrývá naději na změnu. Zrušení náboženství pro něho znamená absolutní emancipaci člověka. Další stěžejní myšlenku úpadku náboženství vytvořil Émile

Durkheim se svou dichotomií společenské solidarity. U premoderní společnosti můžeme pozorovat mechanickou solidaritu, kde téměř neexistuje lidská individualita a všechny části celku (společnosti) jsou si velmi podobné. Kolektivní vědomí je zde naplněno náboženstvím do té míry, že lze slovo sociální zaměnit za slovo náboženské. Mechanická solidarita je pak nahrazena organickou, která funguje díky tomu, že všechny její součásti fungují jako samostatné individuální jednotky. Kolektivní vědomí v podobě náboženství má na jedince tudíž velmi malý vliv a nahrazuje ho kult jednotlivce. Jako poslední je zde Max Weber se svým odkouzlením světa, což je proces, kdy se v tradiční společnosti tříští víra v nadpřirozeno, kvůli nátlaku racionálního myšlení (Lužný 1999: 17-60).

Další kapitola se zde zabývá sekularizací a tzv. sekularizačními tezemi. Podle Briana Wilsona je sekularizace proces, ve kterém náboženské instituce a myšlení ztrácejí sociální význam ve společnosti a jádrem tohoto jevu je proces sociální diferenciaci. Při proměně z tradiční na industriální společnost náboženství ztratilo svůj lokální vliv, protože společenství přestupuje od transcendentních entit k naturalistickým. Náboženství však v dnešní době stále hraje roli, což se ukazuje ve formě jeho oživení a vzniku nových náboženských hnutí, protože reaguje na hluboce zakořeněné potřeby lidí (Lužný 1999: 61-65).

Thomas O'Dea se na náboženství dívá z funkcionalistického hlediska a snaží se vytvořit funkcionální teorii náboženství. V tomto teoretickém zázemí přežívá jen to, co má určitou funkci pro společnost, tudíž O'Dea se snaží zjistit, jakou funkci má náboženství a jeho instituce pro společnost, jednotlivce a kulturu. Náboženství podle něho poskytuje podporu a útěchu, poskytuje emoční základ pro identitu jednotlivce, podporuje skupinovou disciplínu skrze sakralizaci hodnot a norem, může poskytovat kritiku světu, přispívá k udržení identity přijetím hodnot daného náboženství a poskytuje pomoc při růstu a dospívání jedince ve společnosti. Sekularizace podle něho potom vychází z dvojí změny myšlení – desakralizace a racionalizace a stává se privátní záležitostí každého jednotlivce (Lužný 1999: 65-72).

S konceptem privatizace náboženství přichází Thomas Luckmann. Kvůli separaci náboženství a veřejného prostoru došlo podle něho ke změně vztahu mezi jednotlivcem a náboženstvím a k následné privatizaci. V tomto případě je tento druh religiozity spjat s konzumní orientací, což znamená, že si jednotlivce z náboženských tradic a myšlenek vybírá to, co se mu líbí.

Tento proces neznamená úpadek náboženství, ale jen transformaci do nové formy religiozity (Václavík 2010: 35-37).

S Luckmannem spolupracoval i jeho kolega Peter L. Berger, který navazuje na myšlenku změny umístění náboženství v sociální sféře. Podle něho je sekularizace proces, kdy oddělené části společnosti a kultury jsou separovány od náboženských institucí a symbolů. Projevuje se to jednak jako odluka státu od církve, vymizení náboženských motivů z veřejného života nebo také jako rozvoj vědy (Lužný 1999: 85). Berger tvrdí, že náboženství ztratilo schopnost legitimizace, kvůli narušení struktury věrohodnosti, která byla způsobena individualizací náboženství. Tento jev však není stejný ve všech náboženských tradicích, protože jde o následek modernizace (Václavík 2010: 37).

S další teorií sekularizace přichází José Casanova, který v 80. letech řeší samotnou věrohodnost sekularizační teze. Reaguje na tehdejší situaci svým konceptem deprivatizace náboženství, kdy se náboženství začíná nejen znovu objevovat, ale i zasahovat do veřejné sféry. Úkolem teorie sekularizace je podle Casanovy zjistit, jak funguje nový systém, který vzniká uvnitř světa poté, co byla rozbita dualita mezi „náboženskou“ a „sekulární“ sférou. Pro jeho teorii sekularizace je důležité pojmové uchopení procesu oddělení sekulárních sfér od sféry náboženství, jakožto procesu společenské modernizace (Lužný 1999:107-110).

Teorie sekularizace měla samozřejmě i své kritiky. Nejčastějšími důvody ke kritice byly, že teorie jsou logicky nesprávně vystavené, primárně co se týče pojmového uchopení. Dále se kritici odkazovali na nejnovější výzkumy, kde náboženství nejen že nezmizelo ze společnosti tak, jak předvíдалa sekularizační teze, ale je stále silně přítomné, vznikají nové formy alternativní religiozity a náboženství je stále silně přítomno v politice a ekonomice (Václavík 2010: 40).

Z antropologického prostředí bych zmínila především jméno Talal Asad, který určil velkou část oborové debaty o sekularismu. Asad ve svých publikacích nastavuje zrcadlo západním demokratickým zemím, kde funguje liberální sekularismus, který z podstaty určuje přirozenost člověka a zároveň implikuje jednotný vývoj lidské společnosti. Sekularismus je podle něho hegemonický shluk různých projektů v současném světě, který rozvíjí a povoluje určitý životní styl, zatímco potlačuje jiné a pohrdá jimi (Cannell 2010: 90-91).

2.2.2. České prostředí

Nyní zde rozeberu téma sekularizace v kontextu prostředí České republiky. Jak jsem již zmínila v úvodním odstavci, v Evropě se rozrostl trend alternativní religiozity a podle Dany Hamplové není Česká republika výjimkou. Její výzkum je založen primárně na sociologických kvantitativních výzkumech a sčítání lidu, ze kterých vyplývá, že největší oblibě se tento typ religiozity těší v postkomunistických zemích (Hamplová 2013: 16-17).

Když probíhají debaty o sekularizaci v českém kontextu, často bývá tento proces nesprávně spojován s odklonem od církevní religiozity, tudíž je poté Česko nesprávně označováno za zemi s největší mírou sekularizace a ateismu. Další poznatek je, že není konstruktivní vytvářet jednotný výkladový aparát pro celou střední Evropu, protože ačkoli měly státy této oblasti stejnou nebo podobnou historii, tak jejich religiozitu formovaly různé prvky. Jednu z takových teorií vytvořil například maďarský výzkumník Miklos Tomka, kdy rozčlenil periody vývoje modernizace, kdy prvotní pohyb začal v roce 1945. Tuto teorii ale lze aplikovat pouze na některé země Evropy (Václavík 2010: 45-49).

David Václavík ve své publikaci *Náboženství a moderní česká společnost* rozebírá možné příčiny jevu této minimální příslušnosti k institucionalizované religiozitě. Vystavávají mu tam primárně čtyři argumenty, které se v tomto kontextu používají nejčastěji, a sice: že se v českých zemích nikdy pořádně neuchytil katolicismus, primárně kvůli reformaci a odporu k Habsburkům, že česká národní identita byla zbudována na základech antikatolicismu a nedůvěře k církvi – to vše s odkazem na Mistra Jana Husa, že byly přijaty nacionálně-liberální myšlenky, které hovořily také o oddělení státu od církve a jako poslední, že Češi jsou hodnotově pragmatický národ. Všechny tyto argumenty autor vyvrací a poukazuje na to, že jediný smysl v tomto kontextu má návrh, že Češi od poloviny 19. století procházeli velkými změnami ve sférách politiky, ekonomiky i společnosti, tudíž se tento jev podepsal i na náboženství (Václavík 2010: 52-74).

Hamplová dále zmiňuje teorii náboženské mobilizace, která podle ní představuje nejzajímavější vysvětlení evropské sekularizace. S touto teorií přišli tři američtí sociologové R. Stark, L. Iannacone a R. Finke, kteří aplikují ekonomické zázemí na oblast náboženství. Rozdělují tedy náboženské zákazníky, poté firmy, které zaplňují část trhu a produkty, které tyto firmy nabízí. Přirozeným chodem tohoto trhu je pluralita ve společnosti, protože jedno náboženství nedokáže uspokojit všechny zákazníky. Česká republika se podle jejich schématu řadí mezi země s částečně

regulovanou náboženskou scénou. V této teorii je důležitý pojem desakralizace, kdy ze společnosti vymizí náboženské symboly, rituály a jazyk a tento proces bývá mylně zaměňován se sekularizací. Desakralizace poté v konečném důsledku vede k pluralitě náboženství ve společnosti a poté k oživení zájmu o náboženství. Tato teorie vyvolala velkou kontroverzi v evropském prostředí, primárně kvůli odvážným předpovědím, jak bude evropská náboženská situace vypadat v budoucnu. Autoři uvedli, že Evropu čeká vzrůst náboženské aktivity ve velké míře, podle vzoru Spojených států (Hamplová 2013: 17-23).

Pokud bychom na případ České republiky aplikovali teoretické zázemí Jakoba De Roovera rozepsané v minulé kapitole, znamenalo by to, že v Čechách dochází primárně ke zbavování se explicitně křesťanských projevů, zatímco myšlenková struktura založená na křesťanské teologii zůstává stejná. Tato teorie je velmi inovativní v tom, že nepřichází pouze s další definicí náboženství a sekularizace, ale skrze teorie nám říká, jak tyto fenomény fungují a jaké mají znaky. V příštích kapitolách se pokusím ukázat tuto teorii na konkrétních myšlenkách u současných skautů.

3. Organizace

V této kapitole seznámím čtenáře s dvěma organizacemi, na kterých budu stavět svůj výzkum. Jedna z nich je Junák – Český skaut a druhá je kongregace katolické církve Salesiáni Dona Bosca. Obě tyto skupiny se zabývají mládeží a její výchovou a mají velmi podobnou strukturu hierarchie. V této kapitole rozeberu jejich historický vývoj od vzniku až po současnost a poté hodnoty, které se v jednotlivých skupinách předávají. V poslední podkapitole provedu porovnání oněch hodnot a budu se zabývat jejich interpretacemi napříč těmito skupinami.

3.1. Skauting

3.1.1. Historie skautingu

V této podkapitole se budu zabývat historií Skautingu od jeho otců zakladatelů až po současnost. Zaměřím se primárně na případ českého skautingu, ke kterému budu dávat do souvislosti zahraniční vlivy se speciální pozorností k náboženství. Budu zde čerpat primárně z jednoho zdroje, a to je publikace Skautské století, které vyšlo pod kolektivem autorů na výročí sta let skautingu v Čechách.

Skauting je největší celosvětové výchovné hnutí pro děti a mladé lidi, jehož vznik sami skauti datují na rok 1907 (O skautingu 2022). Za poslání si skauti kladou:

„[...] podporovat rozvoj osobnosti mladých lidí, jejich duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních a tělesných schopností tak, aby byli po celý život připraveni plnit povinnosti k sobě samým, bližním, vlasti, přírodě a celému lidskému společenství v souladu s principy a metodami stanovenými zakladatelem skautského hnutí, lordem R. Baden-Powellem a zakladatelem českého skautingu A. B. Svojsíkem (Šantora 2012: 1).“

Nicméně za hlavní dva zakladatele tohoto hnutí na celosvětové úrovni jsou považováni dva muži: Ernest Thompson Seton a Robert Baden-Powell. Ti se v mnohých východiscích výchovy mládeže shodovali, ale zároveň se rozcházeli v metodice a celkovém pojetí. E. T. Seton měl svou výchovu inspirovanou americkým prostředím, především pak dovednostmi a příběhy původních obyvatel Ameriky. Ve státě Connecticut koupil farmu a na ní pozval mladé chlapce z okolí, kteří mu ničili přilehlé pozemky. Nejprve je nechal volně se vyběhat a hrát na pozemcích a poté je začal seznamovat s odkazem indiánů, na jehož základu si chlapci vytvořili svůj „indiánský kmen“, zvolili

si funkce a prováděli rituály. Na těchto zromantizovaných představách poté vytvořil zákoník a pravidla, kterými se chlapci museli řídit, a které byly založeny na odvaze, cti, laskavosti a samostatnosti (Šantora 2012: 14-15).

Na druhou stranu R. Baden-Powell byl britský armádní důstojník, který při obraně města v Jihoafrické republice využil skupiny mladých chlapců, kteří za doby obléhání pomáhali se zásobováním, rozvážením pošty a munice a ošetřováním raněných. Po konci blokády zjistil, že jeho příručka *Aids to Scouting* je chlapci používaná pro návod, jak být dobrými vojáky. Baden-Powell však chtěl, aby chlapci byli připraveni i na život v míru, a aby se z nich stali nejen dobří vojáci, ale i dobří lidé a občané. Po sepsání přepracované příručky se rozhodl svá pravidla otestovat v praxi a uspořádal proto experimentální tábor pro mladé chlapce, který se setkal s velkým nadšením, takže byl protažen o tři dny oproti původnímu plánu. Chlapci byli rozděleni do družin, z nichž každá měla své „totemové zvíře“, vůdce skupiny a stan. Hlavním programem tohoto tábora bylo táboření, přírodní dovednosti, vlastenectví, pozorování, první pomoc a hry (Šantora 2012: 15-16).

Tito dva vizionáři se setkali roku 1906 v Londýně, aby si promluvili o svých výchovných konceptech a Baden-Powell převzal od Setona několik výchovných principů. Nelíbilo se mu však konceptuální pojetí Setonovy výchovy, kdy dával za vzor chlapcům „ušlechtilého indiána“, což se neshodovalo s jeho představou správného občana a vlastence. Inspiroval se však několika prvky Woodcrafterského hnutí, které bylo Setonem založeno už v roce 1902 (Šantora 2012: 15).

Roku 1908 došlo poté v Londýně k oficiálnímu založení skautské organizace Boy Scouts. Hnutí mělo v Anglii obrovský úspěch a v tuto chvíli pouze chlapecké společenství se rychle rozrůstalo. Hnutí se poté začalo čile rozšiřovat skrze britská území a později do celého světa, kde se začaly vytvářet modifikace znaků, symbolů a samotného označení (v češtině Junák) (Šantora 2012: 16-17).

Do českých zemí se skauting dostal okolo roku 1911. Za původní otce skautingu jsou považováni tři muži. František Hofmeister, Jan Hořejší a Antonín Benjamín Svojsík, z nichž nejdůležitější a nejznámější je právě naposled zmiňovaný. Svojsík byl povoláním pedagog-tělocvikář, který působil na pražských gymnáziích. O skautingu se dozvěděl již v roce 1909 a zajímal se o něj hlavně kvůli reformě tělocviku, o který se v praxi pokoušel pouze z německého překladu *Scouting for boys*. V roce 1911 podnikl cestu do Anglie, aby se podíval, jak fungují principy skautingu (toto datum se také používá jako rok zrodu českého skautingu). Díky přímému

kontaktem se skauty pochopil principy tohoto hnutí a hned po příjezdu do Čech se pustil do ověřování funkčnosti tohoto systému. Důležitý rozdíl oproti zahraničnímu skautingu je, že zatímco v zahraničí se vedení drželi vojenští činitelé, v Českých zemích to byli pedagogové, kdo aplikoval myšlenky výchovy mládeže (Šantora 2012: 19).

Svojsík také po návratu z Anglie začal překládat příručku *Scouting for boys* a dostal povolení na její úpravu, kdy vybral od Baden-Powella to, co shledával zásadní pro České skauty. Pro svou příručku čerpal i ze Setonova systému, ale zdůrazňoval především prvky českého národního cítění. Sestavil pokusnou skupinu chlapců a začal na nich praktikovat zvolené principy skautingu. Začal také organizovat kurzy metod pro pedagogy založené na těchto principech. Postupně se skautské myšlenky a povědomí o tomto vznikajícím hnutí dostávalo na veřejnost například skrze tisk nebo podporu vlivných osobností té doby (Šantora 2012: 32-33).

První léta po vzniku hnutí se pořádaly především letní tábory tzv. kolonie, kam jezdily družiny z různých koutů Čech a sdružovaly se na jednom místě. Přibíraly také zájemce, kteří ještě do žádné družiny nepatřili. (Šantora 2012: 40) Postupně se začalo tvořit členění a organizace podle věkových kategorií. Původně byl skauting zacílen pouze na skupinu dnešních skautů (tehdy od 10 do 18 let) (Šantora 2012: 44).

Za doby svého vzniku čelilo ale skautské hnutí kritice a nesouhlasu ze strany široké veřejnosti. Skauti byli přirovnáváni ke kočovným Romům nebo bláznům a někde se setkali i s fyzickým násilím. Tehdejší doba a nálada nebyla nakloněna volnočasovým aktivitám pro chlapce. Někdy byly problémy v rodinách, ale i ve školách, protože ne všichni učitelé byli pro toto hnutí. Zvláště pro dívky byly tyto aktivity v tu dobu velice netypické, a proto se často setkávaly s nesouhlasnými komentáři a odsouzením konzervativní společnosti. Tyto názory se začaly měnit především se vznikem republiky a následnou demokratizací společnosti (Šantora 2012: 44).

Za první světové války byla skautská činnost značně omezena. Vedoucí oddílů byli odváděni na frontu, byl nedostatek peněz a potravin a nestabilita dopravy ztěžovala víkendové výlety. I přes tyto interní problémy se skauti aktivně podíleli na dobročinných aktivitách. Spolupracovali s Červeným křížem nebo organizací České srdce. Za času války také došlo k první větší krizi v rámci skautingu, kdy se debatovalo o ukončení činnosti spolku. Krize byla Svojsíkem zažehnána a Junák dále pokračoval. Konec války byl skauty velmi oslavován, hlavně pak založení Československé samostatné republiky, které dávali svou přísahu (Šantora 2012: 56-59).

Nadšená situace po válce ale také vedla k rozkolům ve skautingu, kdy bylo částí hnutí zpochybněno Svojsíkovo vedení a o jeho místo se ucházel Emanuel Roubal. Ten však ve volbách neuspěl, takže Svojsík si své místo vůdce udržel. V tuto dobu také probíhaly rozepře mezi Svazem Junáků-skautů Republiky Československé a Federací Československých skautů, které vyústily až v pokles sympatií veřejnosti ke skautingu. V roce 1922 se také konalo první skautské národní Jamboree v Praze, kde byl založen Svaz slovanských skautů a skautek (Šantora 2012: 74-77).

Na konci 30. let došlo poté ke spojení skautských odvětví v organizaci Junák – ústředí junácké výchovy. Došlo s tím zároveň také k částečné militarizaci hnutí, kdy místo demokratických principů výchovy byly používány vojenské, a také v čele hnutí nestál starosta ale velitel. Také došlo ke změně stanov Junáka, kdy výchova měla probíhat jen v křesťanském duchu, tudíž nepřijímat členy židovské národnosti (Šantora 2012: 118).

V době počátku protektorátu Čechy a Morava Junák stále fungoval dál, jen byl omezen určitými mantinely. Hlavními narativy výchovy stále byly vlastenectví, národní jednota a věrnost. Nepoužívala se symbolika protektorátu. Po vypuknutí 2. světové války nastaly velké perzekuce vedení Junáka a hned 1. září 1939 byli uvězněni mimo jiné velitel a bývalý starosta Junáka. V těchto časech byl hlavní bod programu starat se o mládež, zajistit jim program a pečovat o jejich tělesnou, duševní a mravní stránku. Před létem 1940 bylo skautům úředně zakázáno používat symboliku Československé republiky. Na některých táborech byly tyto zákazy ignorovány, a tak často docházelo k samovolnému ukončení nebo rozpuštění.

Zásadní zlom nastal 28. října 1940, kdy K. H. Frank oznámil rozpuštění Junáka. To vedlo k uvěznění hlavních představitelů Junáka a k zabavení veškerého skautského majetku. I přes všechnu perzekuci skauting nezanikl, protože skauty k sobě do oddílů přibírala jiná hnutí, jejichž činnost ještě nebyla v té době zakázána, například Klub Českých Turistů, Sokol, sportovní kluby nebo tramské osady. V tomto prostředí mohly oddíly pokračovat ve výchově ve skautském stylu. Roku 1942 pak vzniklo nové uskupení Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, které se mělo přiblížit ve svém vzoru Hitlerjugend ve výchově mládeže pro Velkoněmeckou říši (Šantora 2012: 119-121).

Mnoho skautů se po nástupu nacismu začalo angažovat v domácím odboji. Byly vytvořeny partyzánské skupiny Zbojník, nebo Zpravodajské brigády, kde působilo mnoho skautů. Tyto skupiny se soustředily především na zpravodajskou činnost. Mnoho dalších skautů bylo také zabito

při Heydrichiádě nebo byli uvězněni Gestapem. Spousta jich také musela odejít do Německa pracovat ve válečném průmyslu nebo pomáhat s válečnými následky spojeneckých náletů. Čeští skauti se také zapojovali do aktivit v zahraničí, například převáděním lidí přes hranice do Polska nebo do Maďarska, nebo aktivitami v britských oddílech (Šantora 2012: 121-122).

Zlom nastal v roce 1945, kdy se začal blížit konec války. Koncem dubna byla v některých oddílech vyhlášena zosřená pohotovost, v Praze byla pořádána porada skautského vedení a začaly se objevovat skupiny skautů pomáhající odklízet škody ve městech. Dne 5. května došlo poté k plnému obnovení skautské činnosti, kdy skauti začali pomáhat na barikádách, s ošetřováním raněných a pod organizací Červeného kříže. V den osvobození Prahy poté vedl skaut Josef C. Kotrlý vyjednávání o kapitulaci Němců v Praze, načež došlo k podepsání kapitulace, čímž pro Československo skončila válka. Po válce došlo k ocenění skautů, kteří se zúčastnili odboje. Ocenění in memoriam dostalo také 600 skautů, kteří padli za 2. světové války v boji proti nacismu (Šantora 2012: 122-123).

Po 2. světové válce nastal čas obrovského rozmachu skautingu. Měly na to vliv skutečnosti, že skauti se účastnili odboje, bojovali v zahraničních armádách a vliv také měla díla Jaroslava Foglara. Prvním problémem, se kterým se museli potýkat, byl nedostatek řádných vůdců. Byly proto zřízeny lesní a zemské školy pro výchovu vůdců a instruktorů. V létě 1945 se také již konaly tábory, i když jejich hlavní náplní byla pomoc oblastem postiženým válkou, nebo například v zemědělství. Dále byl obnoven tisk Junáka a začalo také vycházet mnoho dalších skautských časopisů a příruček. KSC ale začala Junáka podkopávat zevnitř. Hned po válce totiž došlo k založení jednotné organizace Svaz české mládeže, do kterého měly za povinnost vstoupit všechny ostatní spolky orientované na činnost pro mládež. Nakonec došlo k dohodě, kdy se Junák stal součástí SČM a byla mu přislíbena určitá autonomie. Podporovatelé komunismu v řadách Junáka však trvali na kompletním připojení a mezitím KSC připravovala plán na zrušení organizace jako narušitele výchovy mládeže (Šantora 2012: 138-139).

Mezi léty 1945-1948 Junák přes všechnu snahu KSC vzkvétal a byly stále udržovány vztahy se zahraničními odvětvími skautů i s celou organizací. Zároveň ale docházelo i ke sporům uvnitř Junáka, neboť se neustále střetávala dvě rozdílná pojetí skautingu – ti odkazující se k první republice a komunisti. Tento spor nakonec vyústil v sepsání Junáckého manifestu vyzývajícího po

reformaci skautingu ve prospěch komunismu. Na to poté reagoval Skautský manifest, ve kterém byla vyzdvihován duchovní rozměr skautingu a platnost stávajícího zákona.

Tento spor byl ukončen 25. února, kdy bylo obsazeno sídlo hlavního vedení skautingu a okamžitě došlo ke zrušení duchovní rady a křesťanských oddílů. Po tomto incidentu se Junák dostal do područí akčního výboru SČM a byl řízen komunistickou stranou (Šantora 2012: 140-143).

Po únoru nastala doba, kdy začal být skauting omezován čím dál více. Nejprve bylo potřeba nahradit hlavní pilíře a přenašeče skautských hodnot – vůdce. Místo konzervativnějších vůdců, kteří lpěli na prvorepublikové formě skautingu, byli dosazeni levicově a socialisticky smýšlející vůdci, kteří procházeli speciálními kurzy. Poté byl Junák začleněn do Svazu československé mládeže a stala se z něho dětská organizace pro věkovou kategorii 6-15 let. Všichni nad tuto hranici poté museli přejít do Svazu mládeže nebo vést oddíly ilegálně. V srpnu 1948 se poté konala konference představitelů mládežnických a dětských organizací v Budapešti, kde bylo rozhodnuto, že klasický skauting nemá v socialistické společnosti místo a výchova mládeže by měla probíhat podle vzoru sovětské pionýrské organizace (Šantora 2012: 158-159).

Na přelomu 50. a 60. let začalo docházet k postupné obnově skautských prvků ve výchově mládeže. Oficiální skauting ještě nebyl obnoven, ale vůdci se začali scházet ilegálně v rámci podzemního skautingu. Postupně do pionýrských oddílů pronikaly jednotlivé prvky skautské výchovy a ke skautingu se začaly hlásit například některé turistické oddíly. Na přelomu let 1967-1968 byla dokonce v obecné diskusi obnova skautingu v plném rozsahu (Šantora 2012: 162-163).

To se také oficiálně podařilo v rámci pražského jara 29. 3. 1968. Docházelo ke spontánní obnově skautských oddílů a jejich programu, i přesto že byl Junák stále oficiálně pod správou Československého svazu mládeže. Zájem o skauting byl nevídaný, a to se odrazilo i na účasti na letních táborech (Šantora 2012: 178-180).

Dokonce i po vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa zůstala skautská činnost prozatím neomezena, ačkoli se skauti aktivně podíleli na demonstracích proti obsazení. Opět došlo k další exilové vlně a psalo se o tom i ve skautském tisku. Koncem listopadu poté došlo na III. Junácký sněm, kde byly na hlavním programu nové stanovy schválené Ministerstvem vnitra. Junák podle nich nemohl organizovat oddíly dospělých skautů, byly zrušeny křesťanské oddíly a

Českoslovenští skauti se nemohli hlásit ke světovým organizacím. Přesto však byl tento sněm vnímán jako konečné potvrzení znovuoobnovení skautské organizace (Šantora 2012: 180-181).

Vedení Junáka se však v tomto čase ujali skauti podporující komunismus a v rámci potlačení Pražského jara byla negativně vnímána i obnova této organizace. Husákem bylo také přislíbeno sjednocení organizace výchovy mládeže, tudíž se skauting opět dostal pod područí Sdružení organizací dětí a mládeže. V dubnu 1970 pak začal proces obnovy jednotné výchovy a došlo tudíž ke zrušení Junáka (Šantora 2012: 181-182).

Po zrušení Junáka nastaly pro skauty těžké časy, kdy si museli zvolit, jestli se připojí k jinému, režimem uznanému oddílu, budou pokračovat ve skautingu ilegálně, anebo ukončí svou činnost. Pod rouškou komunistického režimu ale našli skauti většinou útočiště u jiných odvětví volnočasových aktivit, primárně například v Turistických oddílech mládeže, které nebyly tak pečlivě střeženy a lidé tam mohli pokračovat v alespoň částečném předávání skautských ideálů (Šantora 2012: 198-199).

Během 70. a 80. let byla činnosti Junáka přemístěna do „undergroundu“ a většinou byla spjata s činností katolické církve. Činovníci v těchto oddílech často pocházeli z křesťanských rodin a aktivně se podíleli například na organizaci návštěvy Jana Pavla II. v Československu. Dále lidé, kteří v té době stále šířili skautské ideály, byli ze strany režimu většinou perzekuováni. Často jim hrozilo vězení nebo výslech, ale už nedocházelo k popravám nebo vykonstruovaným procesům (Šantora 2012: 202).

Po celou dobu komunistického režimu probíhalo silné spojení mezi skautingem a křesťanskými církvemi, mimo jiné také se salesiány. Obě tato odvětví byla v ilegalitě, zabývala se výchovou mládeže a pořádala tábory, letní pobyty nebo mše (Česká televize 2019).

Od poloviny 80. let začalo docházet k postupnému uvolňování režimu, hlavní zlom však nastal v roce 1989, kdy se do protirežimních aktivit zapojili i skauti. To vyústilo ve zrušení monopolu na výchovu mládeže, kdy v této situaci již byli skauti připraveni na obnovu Junáka. Po 17. listopadu se téměř ihned začaly vylepovat informační plakáty pro skauty ohledně oživení tohoto hnutí. K tomu došlo 2. prosince 1989 v Městské knihovně v Praze (Šantora 2012: 203).

Po Sametové revoluci tedy došlo ke třetí obnově Junáka od jeho vzniku. Dalším důležitým milníkem bylo rozdělení republiky 1. ledna 1993, kdy zaniklo Československo a s ním i organizace

Český a Slovenský skauting. V této době se museli skauti vypořádat s výzvami okolního světa, kde se skauting mohl vyvíjet bez větších intervencí. Junák se tedy opět zařadil do mezinárodní skautské činnosti, kdy byli skauti i skautky znovu přijati do organizací WAGGGS (World Association of Girl Guides and Girl Scouts) a WOSM (World Organization of the Scout Movement). Další výzvou bylo přehodnocení dosavadních výchovných metod a modelů, které byly převzaty z konce 60. let. Tyto metody se často neuměly vyrovnávat s nově vznikajícími fenomény demokratické společnosti (Šantora 2012: 220-223).

3.1.2. Hodnoty skautingu

V této podkapitole shrnu souvislost skautingu s náboženstvím a společenské hodnoty, které si vzal skauting za své, a které zdůrazňuje při výchově mladých lidí. Hlavní cílovou skupinou mého výzkumu jsou roveři², protože je to hierarchicky velice podobná kategorie jako salesiánští animátoři. Pokusím se zmapovat hodnoty primárně v českém kontextu, kde začnu od A. B. Svojsíka a jeho publikace *Základy Junáctví*. Dalším důležitým zdrojem budou práce od Pavla Hoška a v pro revizi dnešní doby budu používat oficiální stránky Junáka a brožury vydané pro skauty. Mým cílem bude zmapovat podstatu a interpretace hodnot předávaných v tomto hnutí, nebudu se však zabírat způsoby transmise těchto hodnot.

Při zpracovávání informací o souvislostech skautingu a náboženství jsem narazila na koncept tzv. občanského náboženství. Stanislav Balík ve svém článku *Jaroslav Foglar, skauting a občanské náboženství* aplikuje tento koncept rovnou dvojím způsobem. Jednou je skauting nástroj pro upevňování národní identity, která zde hraje roli občanského náboženství (např. čeští skauti nemají ve slibu službu Bohu, ale službu vlasti). Druhý způsob je, že skauting je spojen s národní identitou, ale jako ona náhrada náboženství se může brát i sám o sobě. Jednak stoupenci skautingu tuto výchovnou metodu často chápou spíše skrze víru (věří v ideály skautingu), ale také lze ve skautingu najít proroky, mučedníky, rituály nebo posvátná místa (Balík 2018: 18-24).

Tento druhý způsob aplikace konceptu občanského náboženství využívá i Pavel Hošek, český teolog a religionista. Zmiňuje Českou republiku jako zemi s velice malým zájmem o

² Roveři a Rangers jsou skauti a skautky nad 15 let, kteří mají v oddílu větší zodpovědnost než běžný skaut. Připravují program pro mladší skauty a skautky a tvoří vlastní kmen, kde mají vlastní aktivity. V mém výzkumu rovery používám jako ekvivalent pro animátory.

institucionalizované náboženství, které naplňuje určité základní lidské potřeby. Tyto potřeby musí být poté naplňovány nějakým jiným způsobem, podle této teorie například právě skautingem, který mohl nabídnout náhradu za církevní rituály. To považuje autor za typické pro Českou republiku – prožitky rituálů, posvátných příběhů, společenství nebo etický systém nejsou předávány v explicitně náboženském kontextu. Instituce, která slouží jako náhrada náboženství, často pak přejímá jeho prvky a stává se mu podobným (Hošek 2017: 17-19).

Pro mou práci je důležitý Hoškův výzkum především proto, že se snaží odhalit tato spojení skautingu a náboženství. Ve své publikaci *Evangelium lesní moudrosti* zpracovává téma Ernesta Setona a jeho přístupu k náboženství, a jaký vliv měly tyto skutečnosti na utváření skautského hnutí. Seton byl vychován svými rodiči jako kalvinista s velkým důrazem na zkaženost lidské přirozenosti. Od této konfese se poté časem odklonil a dal se na vlastní spirituálně individuální cestu, kde se mísily prvky Setonovy touhy po uznání jistými kruhy americké společnosti a jeho vzrůstající sepijatost s přírodou a původními obyvateli Ameriky. Hlavní problém zde ale je to, že tyto prvky vycházely z úplně jiných hodnotových systémů (Hošek 2019: 44).

Ve svých knihách Seton zprostředkovává čtenáři určitý náhled nebo představu o duchovním životě a hodnotách indiánů, ale Hošek uvádí, že Seton byl v tomto směru v několika ohledech ovlivněn křesťanstvím. Například se snažil přesvědčit čtenáře, že indiáni v etických ideálech nebyli zaostalejší než křesťané. Předložil tezi, že indiáni měli své desatero, které se snažil interpretovat podle křesťanských měřítek. Je zřejmé že v tomto čerpal informace ze zdrojů, které byly silně ovlivněny křesťanstvím a dle toho také nahlížel na danou kulturu skrze křesťanský světonázor (Hošek 2019: 84-87).

Setonova hlavní myšlenka spočívá v útěku od církevní formy náboženství k nekonfesi, individuální formě duchovního života. V tomto případě se také jednalo o zásadní prvek pro utvářející se českou odnož skautingu, která byla ovlivněna dobovou nedůvěřivostí vůči církvi. Z tohoto důvodu byl Setonův skauting vhodnější pro české prostředí než Baden-Powellovo přímé propojení se státní církví (Hošek 2019: 22).

Co se týče skautských hodnot, tak stěžejní publikace pro Český skauting se nazývá *Základy Junáctví* od Antonína Benjamína Svojsíka a je částečně převzatá od Baden-Powella, avšak vložená do historického a společenského kontextu Československa. Svojsík v úvodu vyjadřuje údiv nad

metodami skautské výchovy, kterých byl svědkem v Anglii. V kapitole o podstatě skautingu parafrázuje Baden-Powella a vysvětluje praktické principy tohoto výchovného stylu.

„Výrazem ‚skautování‘ rozumí se práce a vlastnosti zálesáků, objevitelů a hraničářů. Použijeme-li jejich základních prvků, podáváme hochům systém her a cvičení, který hoví jejich touze a přirozeným náklonnostem a má zároveň veliký význam vychovávací“ (Svojsík 1991: 41).

Podle něho je cílem vychovat svérázné, pevné charakterní povahy, kteří dokáží svou vlastní cestou kráčet k vytyčenému cíli (Svojsík 1991: 8).

Hlavním bodem skautské výchovy je podle Svojsíka vychovat platného člena lidské společnosti, ať už duchem nebo fyzickou prací. Chlapci proto slibují konat dobré skutky, pomáhat bližnímu, zachovávat smysl pro pravdu a čest, učit se společenským zvyklostem a kultuře, pěstovat charakter, silnou vůli, odvahu, sebekázeň i dobrovolné podřízení, zachovat si čisté myšlenky, přátelskou družnost a lásku k vlasti (Svojsík 1991: 49).

Za hlavní přednost skautingu považuje Svojsík to, že je to spojení fyzických aktivit (tělesné výchovy) a zároveň odpovídá na vlastnosti psychického, mravního a sociálního života v chlapeckém věku (Svojsík 1991: 54).

Důležitou vlastností skautů je podle Svojsíka skromnost. Dle jeho názoru je u chlapců patologický jev, když má chlapec pocit, že nabyl dostatečných vědomostí, aby dokázal poučovat starší a zkušenější lidi. Tento věk považuje spíše za věk nabývání informací, aniž by je hned používal a dával na obdiv. Zdůrazňuje také respektování odlišných názorů (Svojsík 1991: 595-596).

Svojsík začal šířit myšlenku skautingu na počátku 20. století, kdy po první světové válce nastala v Československu velká vlna antikaticismu. Byla způsobena především předchozí sepnatostí katolické církve s Habsburskou monarchií. Byla tedy navržena absolutní odluka státu a církve, především od kultury, politiky a školství. K té v plném rozsahu nakonec nedošlo, ale v průběhu 20. let byly uvedeny v platnost zákony, které vliv církve značně omezovaly (Marek 2005: 14-18).

Je také zřejmé, že ačkoli náboženství ovlivňovalo velkou část života lidí za první republiky, jeho vliv se velmi zmenšil a do popředí se dostaly spíše sekulárně hlášané principy například morálních hodnot, občanství a společenských mravů (Kárník 2003: 325).

Za první republiky měl tudíž v Československu úspěch především Seton se svým stylem výchovy mládeže a humanistickými ideály, které zde souzněly s názory T. G. Masaryka. Zároveň také bylo možné spatřovat podobnosti mezi Setonem a Amosem Komenským, ze kterého Masaryk čerpal stejně tak, jako z české reformace. Reformační zázemí primárně české části republiky určilo, že s Lesní moudrostí, která byla postavena na nedůvěře k církvi a hluboké individuální spiritualitě, souzněla více než s Baden-Powellovou fixací na státní církev (Hošek 2019: 17-18).

Z následujících kapitol vyplývá, že pro Svojsíka je mravnost nebo také mravní zásady základ, na kterém staví veškeré ostatní zdůrazňované vlastnosti vhodné pro skauta jako je přátelství, šetrnost, nebo volba a vykonávání povolání. Pojmy jako mravnost nebo mravní chování nejsou nikde rozepsány a vyznívá to, jako kdyby to byly naprosto srozumitelné a jasně definované pojmy pro tehdejší dobu. Jsou zde také narážky na náboženskou podstatu člověka, primárně na duši, která by měla zůstat u skautů čistá (Svojsík 1991: 604).

Svojsík zde také ustanovuje skautské desatero, které odpovídá Svojsíkovu pojetí mravně správného člověka, který má silnou vůli, kázeň, je poslušný, duchaplný, upřímný, čestný, nenávidí zlo a nepoctivost, podřizuje se pro větší dobro celku i pro sebe a má lásku k dobru a práci.

1. „Skautovi jest slovo svaté
2. Skaut jest v pravém smyslu loyální
3. Skaut zná povinnost svou, býti užitečným a pomáhati bližnímu
4. Skaut jest přítelem každého člověka dobré vůle a bratrem každého skauta
5. Skaut jest ochotný a úslužný
6. Skaut jest přítelem zvířat
7. Skaut jest poslušný
8. Skaut jest vlídný a usměvavý
9. Skaut jest hospodárný a šetrný
10. Skaut jest čistý v myšlení, ve slovích, ve skutcích“ (Svojsík 1991: 58-59)

Svojsík a ostatní přispěvatelé nerozvádí přímo otázku náboženství, ale jen přebírají termíny, jako je například *duše* nebo *duch*, ale více s náboženskou výchovou nepracují. Občas se dočítáme o návštěvě mše svaté, kdy rozebírají kázání a dovednost proslovu, nikde ale není pravidlo, že by skaut musel být věřící křesťan. Na co je spíše kladen důraz a zdá se jako by tato sféra úplně nahradila sféru náboženství, je národ a vlastenectví. V jedné celé podkapitole jsou čtenáři vyzýváni k lásce k národu, českému jazyku a celkovému kulturnímu zázemí. Pro autory je důležité především místo narození, které určuje národnostní příslušnost. Slováky označují jako bratry, tudíž představa občanství je zde upozaděna oproti příslušnosti k národu. Především zdůrazňována je pracovitost ve prospěch národa a užitečnost (práce, vzdělávání a činnosti), které mají vést k jeho povznášení. Přáním autorů je, aby jednotlivci české národnosti byli silnými, poctivými a mravními (Svojsík 1991: 557-660).

Další velice významná osobnost v historii a formě českého skautingu je Jaroslav Foglar. Jedná se o českého spisovatele, redaktora časopisů *Mladý hlasatel*, *Vpřed* a *Junák* a dlouholetého skautského vedoucího. Jeho nejznámějšími díly je série příběhů o Rychlých šípech nebo jiné dobrodružné romány z chlapeckého prostředí. Své příběhy začal Foglar psát již v meziválečném období a pokračoval i za války i za komunistického režimu, přestože bývalý režim s jeho pracemi nesouhlasil.

Hošek pojednává také o fenoménu *foglaringu*. Zjistil, že Foglar skrze své knihy pro chlapce jistým způsobem šířil zájem o lásku a krásu a zároveň určitou nenaplnitelnost těchto tužeb, které se občas stávala podnětem pro hledání duchovní cesty nebo spirituality. Odpovědi na otázky, které často Foglar vzbouzel u mladých čtenářů, lze podle Hoška nalézt právě v Bibli – odpověď na pocit vlastní nedokonalosti a hledání pravdy, lásky a dokonalosti jako morálních hodnot. Nemusí se nutně jednat o hledání odpovědi v křesťanství, ale je to kulturně nejpřirozenější pro naše prostředí (Hošek 2017: 172-174).

V předchozí části jsem rozebrala historicko-kulturní pozadí doby Svojsíka a otců zakladatelů skautingu a hodnoty, které zdůrazňovali ve svých výchovných stylech. V současnosti máme několik zdrojů, ze kterých můžeme čerpat skautské hodnoty a jejich pojetí. Primárně to jsou skautský slib a zákon, skautské brožury a literatura, která se dodnes aktivně používá při tvorbě programu na schůzích a táborech. Dále také oficiální webové stránky hnutí Skaut.cz a stránky Odboru duchovní výchovy.

Nejprve začnu jednou z nejzásadnějších částí vyjadřující hodnoty hnutí, a to je skautský slib, který v průběhu sta let od počátku skautingu prodělal několik velice zásadních změn. Budu se zaměřovat primárně na změny a spory ohledně explicitního náboženství a jeho formulací. Tento slib v současnosti zní:

„Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe: sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době, plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské, duší i tělem být připraven pomáhat vlasti a bližním. (K tomu mi dopomáhej Bůh)“
(Havlová 2001: 23).

Nicméně znění skautského slibu prošlo od Svojsíkových dob velkými změnami. Asi ta nejdůležitější pro můj výzkum byla povinná vsuvka „K tomu mi dopomáhej Bůh“, která byla do slibu vložena počátkem 30. let nejprve povinně, poté se stala dobrovolnou. (Lešanovský, Nosek 2001: 3-4) Po roce 1989, kdy se chtělo znovu obnovené hnutí připojit k celosvětové organizaci, bylo nuceno skautský slib upravit, aby obsahoval výzvu k duchovnímu rozvoji tak, jak to měl zbytek hnutí již od Baden-Powella³. Od Svojsíka byla totiž slibována věrnost Republice a ne Bohu, jako u ostatních světových skautů. Došlo tedy ke kompromisu a slibuje se věrnost „Pravdě a Lásce“ podle Havlovské idey (Zajíc 2019).

Velice zajímavá je formulace *Pravda a Láska*, která nahradila slib služby Bohu a církvi. Jeden z výkladů na stránkách skautského oddílu z Moravských Knínic je:

„Sloužit neznamená být otrokem, posluhovačem. Služba, tak jak ji vnímá skautské hnutí, znamená spíš dobrovolnou spolupráci s Pravdou a Láskou. Stejně jako rytíři ve středověku dobrovolně sloužili králi, i my skauti chceme sloužit ušlechtilým hodnotám – sloužit Pravdě a Lásce.

Pravda a Láska může představovat pro každého skauta trochu něco jiného. Pro věřícího člověka je nejvyšší Pravdou a Láskou Bůh. V každodenním životě je možné nalézt Pravdu a Lásku skrytou například v podání pomocné ruky, v pohledu do očí

³ „On my honour I promise that I will do my best:
To do my duty to God, and the Queen,
To help other people at all times,
To obey the Scout Law.“

milované osoby, v krásách přírody. Dalo by se říct, že Pravda a Láska je univerzální Dobro“ (Skautský slib 2023).

Tato dvě slova jsou považována za dvě nejdůležitější hodnoty, které může skaut ctít. Podle předchozí citace je tato Pravda a Láska přímo ztotožňována s Bohem a jsou zaměnitelné podle toho, jakého vyznání je slibující skaut. Oba významy jsou přesahující politické zřízení, nebo společenskou situaci – jinak řečeno světské věci. To znamená, že tento rámeček i přes částečně sekulární ráz, je stále náboženský, a služba Pravdě a Lásce znamená ve výsledku stejné principy jako služba Bohu. To taky potvrzuje Jiří Edy Zajíc (dále už jen Edy), když do skautské brožury o metodice skautského programu citoval svůj vlastní komentář k návrhu připojení onoho přídatku za skautský slib:

„Skrze usilování o pravdu, otevírání prostoru naději a žití v lásce proniká Bůh do života každého člověka a proměňuje jej, ať si to ten dotyčný uvědomuje, nebo neuvědomuje. V této historické šanci nechceme rozhodně být na své spolubližní náročnější, než je On sám. Myslím tedy, že každý, kdo je ochoten čestně slíbit, že chce ze všech svých sil sloužit Pravdě, Naději a Lásce, nemusí mít žádnou obavu, že by pro něj mezi skauty nebylo místa – neboť se tím fakticky přihlašuje k tomu, co je v dnešní situaci nejpotřebnější službou Bohu, o níž v první skautské zásadě jde“ (Zajíc 2008: 12).

Dalším hlavním zdrojem hodnot je podle Edyho skautský zákon, slib a principy. Ony hodnoty podle něho mají původ v duchovní dimenzi, a proto jsou univerzální (Zajíc 2008: 10). Univerzalita je pro tento výzkum důležitý koncept, který podrobněji rozebírám v kapitole 1.1 o mém teoretickém rámci. Z pohledu mého teoretického zázemí je totiž univerzalita jeden ze znaků náboženství, jež si zároveň činí nárok na pravdu.

Podle Edyho existují tři způsoby, jak přistupovat k duchovní dimenzi skautingu. Nemusí být nutně v rozporu, ale spíše představují různé stupně porozumění, které se navzájem doplňují. Jako první nositel duchovní dimenze skautingu je určitý univerzální řád, který se aktivně nezapojuje do dějin světa, ale stále tu je a utváří morální měřítko pro jednotlivce. Jedná se o přijetí morálních hodnot a jejich dodržování. Druhý způsob je pochopení energie dobra, která podporuje jedince v konání dobrých skutků, ale jinak nijak nezasahuje a není personifikovaná. Třetí je pak

partner, který aktivně pomáhá jednotlivci a nabízí mu oboustranný vztah. Tato entita bývá označována jako Bůh (Zajíc 2008: 11).

Na první úrovni tedy máme pochopení a přijetí morálních hodnot a řádu, který je pro tento svět absolutně přirozený. Je zde na stejné úrovni jako fyzikální zákony, tudíž univerzální a samozřejmý. Ve druhém způsobu se už jedná o aktivnější prvek, který přímo nekomunikuje s jednotlivcem, ale přesto aktivně podporuje konání dobra ve světě. Třetí způsob je pochopení této dimenze jako zcela aktivního partnera do života. Je možné si zde povšimnout konkretizující tendence v rámci těchto druhů pochopení. První způsob je zcela obecný, druhý jde lehce více do hloubky a třetí je velice konkrétní. Zároveň ale tvoří koherentní strukturu, která prostupuje všechny tři druhy pochopení a ty složitější by bez těch obecných nebyly pochopitelné.

Ačkoli k němu máme různé druhy přístupů, hodnotový základ, který je v tomto případě vyjádřen ve skautském slibu a zákonu, zůstává stejný. V tomto kontextu o něm lze říct, že je univerzální a může mít jak křesťanský, tak sekulární interpretační rámec. V Edyho interpretaci je tento výklad duchovna zbaven i explicitně křesťanské interpretace, ale náboženský základ zůstává. Edy nemluví konkrétně o křesťanském Bohu, ale to neznamená, že jím nemůže být. Tento fenomén můžeme vysvětlit teorií sekularizace, se kterou pracuji, a která představuje zbavení se explicitně náboženských projevů konkrétního náboženství, přičemž interní struktura zůstává stále stejně náboženská. Tímto se dané hodnoty stávají více univerzálními, protože u nich probíhá proces sekularizace, což ale neznamená, že přestávají být náboženské.

Pokud tedy máme za zdroje nejdůležitějších hodnot považovat skautský slib a zákon, tak zde je pak výpis konkrétních hodnot, které jsou pro skauty nejdůležitější:

Nejvyšší Pravda a Láska, pravdomluvnost, věrnost a oddanost, přátelství, zdvořilost, ochrana přírody a cenných výtvorů lidských, poslušnost autoritám, veselost, hospodárnost, čistota tělesná i duševní/duchovní.

Dalším zdrojem pro mě jsou skautské brožury Stezka pro dospívající skauty, které jsou stylizované do fantasy LARPové⁴ hry na bázi každodenního života. Skaut si na počátku každé Stezky vybere vlastní postavu, která ho nejvíce zaujme a pak ho provází fantasy příběhem, kdy plní úkoly a výzvy vypsány v šesti tématech. Stezky jsou celkově čtyři, přičemž mají různou

⁴ LARP – Live Action Role Play

obtížnost – Stezka země, Stezka Vody, Stezka Vzduchu a Stezka Ohně. Nejzajímavější část Stezek je pro můj výzkum část *Kdo jsem*, která se týká seberozvoje a často vyzývá k zamyšlení nad hodnotami.

V Cestě Země se jedná o základní seberozvoj. Skaut se má ujistit, že plní sliby a umí uznat vlastní chybu, snažit se rozpoznat, kdy smyšlené postavy jednají dobře nebo špatně, nebo snažit se dělat radost druhým a pomáhat jim (Stezka Země 2008: 28-33).

Cesta Vody je už více konkrétní a obsahuje náročnější výzvy. Například někomu umět rozebrat to, jak se morálně rozhodují ve svém jednání. Je tam také důraz na odvalu a statečnost, zodpovědnost a sebepřekonání. Důležitá je zde výzva k porovnání jiných morálních kodexů (buddhistický, desatero, Bušidó) se skautským zákonem nebo sepsání a seřazení deseti vlastních hodnot podle toho, jak jsou pro nás důležité (Cesta Vody 2008: 28-33).

Cesta Vzduchu vyzývá k zamyšlení se nad svým jednáním a jednáním druhých lidí. Už jinak příliš nerozebírá morální hodnoty teoreticky, ale spíše dbá na praktickou cestu, jak se například zbavit špatných vlastností a rozvíjet ty dobré. Spíš mám podezření, že morální rámec už je nezpochybnitelně ukotven a důraz je kladen na praxi (Cesta Vzduchu 2008: 28-33)

V Cestě Ohně se jde již mnohem více do hloubky než u ostatních a zároveň se mnohem více pracuje se samotným pojmem *duchovno*. Je zde výzva k výtvarné práci s hodnotami a jak si je skaut ztvárňuje nebo představuje. Dále také má aktivně rozvíjet oddílové rituály pro rozvoj tradice a duchovna. Stále jsou žádoucí zamyšlení nad svým jednáním a hodnotami (a jak se slučují s hodnotami skautského zákona) (Cesta Ohně 2008: 28-33).

Další hodnoty můžeme získat z článku na webových stránkách časopisu Skauting, kde autorka sepisuje nové desatero, jako nadstavbu tomu starému, které už nevyhovuje tak dobře potřebám dnešní doby. V tomto novém desateru se dají najít hodnoty: upřímnost, čistota úmyslů, naslouchání, odpuštění, úcta k tomu, co nás přesahuje, pravdomluvnost, hledání Pravdy, ctění života, budování vztahů, ochraňovat potřebné, pomáhat druhým, zodpovědnost a jednání podle vlastního svědomí (Menclová 2022 Desatero pro lepší svět).

V této podkapitole jsem alespoň rámcově shrnula hodnoty uznávané skautským hnutím. Podle předchozích odstavců lze usoudit, že tyto hodnoty mohou mít jak křesťanský, tak sekulární charakter. V některých případech skauting používá explicitně náboženské termíny: například

desatero a lze poznamenat, že až na přikázání ohledně uctívání Boha skautské desatero staví na těchto pravidlech. V podkapitole 2.3. budu poté tyto hodnoty a jejich rámce porovnávat s hodnotami salesiánů.

3.2. Salesiáni Dona Bosca

Tato podkapitola se zabývá kongregací katolické církve – Salesiány Dona Bosca. Tato skupina je hierarchickou strukturou velice podobná skautům, protože se tam také nachází mezistupeň mezi konzumenty programu a vedením, a to jsou takzvaní *animátoři*. Pohybují se zhruba ve stejné věkové kategorii jako roveři. Jedná se o lidi, kteří absolvovali dvouletý kurz, kdy se o víkendech sjíždějí s ostatními animátory z republiky, vzdělávají se v pedagogice a psychologii salesiánů. Tyto kurzy jsou zaměřeny primárně na výchovnou praxi.

Důležitý poznatek k této práci je, že označení *salesiáni* používám souhrnně pro všechny účastníky salesiánského programu. Jsem si vědoma toho, že tato volba termínu je zavádějící, protože za salesiány se označují primárně řeholníci a kněží, kteří složili slib čistoty a zasvětili svůj život myšlence Dona Bosca. V kontextu této práce se však jedná o jakéhokoli účastníka salesiánského programu.

Pro salesiánskou výchovnou metodu je také důležitý pojem *oratoř*. Oratoř je prostor pro volnočasové aktivity, kde mohou děti a mladí lidé trávit čas, hrát hry nebo se vzdělávat v bezpečném prostředí a kolektivu (Salesiáni Pardubice Oratoř).

V této kapitole tudíž shrnu jejich historii od zakladatele Dona Bosca až po současnost v České republice. Dále rozeberu jejich vnímání hodnot s náhledem na jejich výchovný systém.

3.2.1. Historie salesiánů

Salesiáni Dona Bosca jsou kongregace římsko-katolické církve, jejíž základy byly položeny v průběhu 19. století v Itálii. Toto uskupení se primárně zaměřovalo na péči o sociálně ohroženou mládež a v dnešní době rozšířilo své působení i na volnočasové aktivity pro děti s rodinami nebo děti z dětských domovů.

Ústřední postavou a zakladatelem kongregace je svatý Jan Bosco (1815-1888). Ve své knize *Můj život pro mladé* popisuje svůj život od dětství až po smrt, jak byl vychováván, jak se dostal ke kněžskému povolání, a proč se rozhodl svůj život zasvětit mládeži.

Jan Bosco se narodil roku 1815 v Castelnova d'Asti do rolnické rodiny se dvěma dalšími dětmi. Otec Janovi zemřel, když byl ještě malý a o výchovu se starala jeho matka, která všechny své děti vedla ke katolické víře. Jan byl chytrý a nadšený do studia, a tak ho matka posílala v zimě do nedaleké vesnice do školy k místnímu knězi, ale v létě byl nucen pracovat na poli, aby pomohl rodině v těžké situaci (Bosco 2007: 14-17).

V roce 1835 měl Bosco již ukončenou humanitní třídu, což byl jeden ročník veřejné školy v Chieri a rozhodl se, že vstoupí do řádu františkánů. Nakonec se kvůli svému snu rozhodl, že raději vstoupí do kněžského semináře, a tak se také stalo 25. října (Bosco 2004: 81-87).

Dne 5. října byl Jan Bosco vysvěcen na kněze. Krátce potom mu byly nabízeny pozice soukromého učitele nebo dobře placené kněžské pozice, ale to on odmítl a začal obhlížet chudinské čtvrti a hochy, kteří tam žili. Zde proběhl jeho střet s realitou, protože ačkoli byl z chudé vesnice, tak situace v okrajových částech větších měst byla mnohem horší. Mladí chlapci tam žili na ulicích a hledali práci. Nebáli se krást, byli sprostí a zoufalí (Bosco 2004: 105).

Za počátek salesiánského díla se většinou zmiňuje datum 8. prosince 1841, kdy se Don Bosco ujal mladého chlapce, který přišel do sakristie pravděpodobně, aby odtamtud sledoval mši svatou. Kostelník ho vyhnal z kostela ven, ale Don Bosco ho zavolal zpět a po mši mu nabídl doučování a hodiny katechismu. Postupně na tato nedělní kázání začalo chodit čím dál více hochů z ohroženého prostředí, které buď přivedli ostatní kluci, anebo je přivedl sám Don Bosco. Nejprve probíhala hodina katechismu, pak vedl Bosco mši svatou, a poté bral hochy na dvůr ústavu, kde bydlel, a tam hráli hry (Bosco 2004: 111-120).

Don Bosco si získával důvěru u chlapců primárně skrze slušné zacházení, laskavost a ukázání toho, že o ně někdo má zájem. Často za nimi chodil ve svém volném čase do dílen a na stavby a pomáhal jim shánět zaměstnání. Chodil i za kluky do vězení a snažil se sehnat práci i pro ně (Bosco 2004: 199-121).

Počet chlapců se stále zvětšoval a samotná oratoř měla problém s prostorem a s tím, že chlapci byli hodně živí a hluční, když si šli po mši hrát a běhat na volné louky. Lidé často podávali

stížnosti na Boscovo uskupení a často i usuzovali, že chlapci ničí pozemky záměrně nebo že propadají nemravnosti. Nakonec našli trvalé útočiště v domě u Františka Pinardiho ve Valdoku, kde si postupně Bosco pronajímal pokoje. Ve staré kůlně u domu byla zřízena kaple, která byla vysvěcena 12. dubna 1846 (Bosco 2004: 135-150).

V roce 1848 pak probíhaly velké vlastenecké vzpoury v italské společnosti. Snahou bylo svrhnout absolutismus, odtrhnout se od rakouské nadvlády a lidštější podmínky pro pracovníky. Don Bosco se vždy držel stranou od politiky a vyjadřování svých názorů na danou situaci, ačkoli mu za to byly přislíbeny finanční prostředky na udržení oratoře. Ve městech zavládla vlna vlasteneckých průvodů, ale Don Bosco se jich odmítl zúčastnit. Hodně kleriků, kteří mu pomáhali v oratoři, se touto vlnou nechalo unést a z oratoře odešli, stejně jako hodně starších chlapců, na které Bosco hodně spoléhal (Bosco 2004: 175-187).

Přístup Dona Bosca k politice on sám označuje jako *politiku otčenáše*, což znamenalo, že se odmítl přidat k jakékoli politické straně. Vždy hájil pouze zájmy papežského stolce. To mu mimo jiné umožnilo čerpat pomoc ze všech zdrojů, nehlédě na jejich politickou příslušnost. Sám nikdy nebojoval proti chudobě a bídě na systémové úrovni, ale konal hned a v jednotlivých konkrétních případech (Bosco 2004: 189-192).

Postupně se oratoř rozrůstala a chlapci, kteří neměli kde bydlet, byli ubytováni u Dona Bosca a jeho matky Markéty v Pinardiho domě. Byly tam také zřízeny dílny pro učňovské chlapce, kteří si potřebovali vydělávat. Chlapcům tam bylo poskytováno základní vzdělání přímo Donem Boscem a pro učně zařídil mistry, aby se mohli vyučit v řemeslech (Bosco 2004: 217-222).

Některé chlapce také motivoval ke složení kněžského slibu, aby mu mohli pomáhat v jeho činnosti. V roce 1855 byl pak vysvěcen první člen salesiánů Michal Rua. V roce 1858 se pak Don Bosco několikrát setkal s papežem Piem IX. a nastínil stanovy kongregace, kterou měl v plánu založit. Od klasických mnišských řádů se lišila především tím, že neměla pevný vnitřní harmonogram a byla složena z kněží a laiků (koadjutorů), kteří přislíbili svou práci mladým lidem (Bosco 2004: 247-272).

V následujících letech se oratoř rozrůstala spolu s chlapci, kněžími i budovami. V roce 1868 byl vysvěcen kostel Panny Marie Pomocnice, jejíž stavba probíhala po dobu několika let. Zakládány byly také katolické školy, ústavy a koleje, které byly pod vedením salesiánů.

Podporovaly tak vzdělání mladých chlapců a zároveň byl upevňován vliv katolické církve v Itálii. (Bosco 2004: 311-319).

Ke konci 60. let 19. století se poté k salesiánům připojily Dcery Panny Marie Neposkvrněné, které vedly dvě dívky z Mornese – Marie Mazzarelová a její přítelkyně Petronila. Marie se začala starat o opuštěné dívky a svou činnost konzultovala s Donem Boscem, který viděl v jejich díle stejné poslání, jako měl on mezi chlapci. V roce 1972 pak vznikla řehole a hlavní představenou se stala právě Marie Mazzarelová. Dcery se pak přestěhovaly do jedné ze salesiánských kolejí (Bosco 2004: 321-329).

V roce 1872 se pak v Donu Boscovi začala formovat idea o zahraničních misiích. Hlavní zemí misie se pak stala Argentina a Don Bosco začal hledat dobrovolníky, kteří by misii vedli. Hlavním členem výpravy se pak stal Don Cagliero a výprava se vydala na cestu roku 1875. V Buenos Aires poté začala vyrůstat nová oratoř, která se setkala s úspěchem a v průběhu let začaly i výpravy za původními obyvateli, kteří nežili ve velkých městech a neznali křesťanství. Ke konci 80. let již v Jižní Americe působilo okolo sto padesáti salesiánů a padesáti salesiánek (Bosco 2004: 361-376).

Don Bosco zemřel 31. ledna roku 1888 po několika-měsíční nemoci (Bosco 2004: 432-433).

Do Čech se Salesiáni Dona Bosca dostali až v roce 1927, kdy bylo připravováno otevření domu ve Fryštáku u Holešova. Boscovo dílo bylo v Čechách známé už od konce 19. století a jedním z prvních a zároveň jeden z nejdůležitějších představitelů salesiánů zde, se stal Ignác Stuchlý. Ve čtrnácti letech se rozhodl, že se chce stát knězem, ale na přijetí do semináře byl již starý, a tak se přes patera Lubojackého dostal k salesiánům a k dílu Dona Bosca. V průběhu let si doplňoval vzdělání a seznamoval se s historií salesiánské výchovy v různých místech Itálie, a nakonec byl vyslán do města Gorice na hranicích se Slovinskem, kde pak strávil 13 let svého života (Křížková 1996: 8-25).

V Čechách se mezitím dala do pohybu snaha přivést do republiky salesiánské metody výchovy. Několik hochů se přihlásilo do noviciátu v Perose, aby pak mohli dílo Dona Bosca přinést do prostředí Československa. Zde se velice angažoval pozdější kardinál Štěpán Trochta. V Perose se k nim připojil Ignác Stuchlý v roce 1925 ve svých 55 letech. Bylo jim nabídnuto místo ve

Fryštáku u Holešova, do kterého se v následujícím roce Don Stuchlý nastěhoval a připravoval se na příjezd hochů. Oficiálně se pak ústav otevřel 3. června 1928 (Křížková 1996: 16-28).

Během let se ústav ve Fryštáku rozrůstal, začal vycházet Salesiánský věstník a v roce 1934 se začalo pracovat na vybudování oratoře v Ostravě. Začalo se jednat i o vybudování dalšího ústavu v Praze v Kobyliších, čehož se chopil Štěpán Trochta (Křížková 1996: 29-46).

Za doby protektorátu Čechy a Morava probíhal život v ústavech téměř stejně jako za druhé republiky. Salesiáni utužovali vztahy se Slováký a také začala spolupráce s Junákem, kdy se v Praze sešli na salesiánském hřišti. Když vypukla druhá světová válka útokem Německa na Polsko, salesiáni dále pokračovali ve své práci, a dokonce začali budovat ústavy i v Brně a Pardubicích. Postupně byla salesiánská činnost potlačována například tím, že bylo nuceně zastaveno vydávání Salesiánského věstníku. V dalších letech docházelo k zabírání ústavů pro účely nemocnic nebo později pro ubytování německé mládeže z vybombardovaných oblastí (Křížková 1996: 52-64).

Po atentátu na říšského protektora Heydricha, byly pořádány přepady na salesiánské komunity a spousta salesiánů a jiných církevních činitelů byla zatčena, včetně Dona Trochty, čímž se na nějaký čas zpomalil vývoj salesiánského díla v Čechách (Křížková 1996: 62-63).

Krátce před začátkem školního roku 1943-1944 bylo oznámeno zabránění Fryštáckého ústavu pro potřeby Němců, a tak se salesiáni i s hochy museli vystěhovat. Útočiště našli jednak v Brně a jednak na takzvaném Dvorku u přibyslavské farnosti, což byla prázdná prázdninová kolonie, kde salesiáni působili až do konce války (Křížková 1996: 63-65).

Situace po válce se salesiánů moc nedotkla. Jednou z důležitých spoluprací v tomto období byla s organizací Junák, protože se po válce velmi rozšířila a jednotlivé oddíly se začaly utvářet i uvnitř salesiánské činnosti. Don Trochta se například stal generálním duchovním rádcem Junáka (Křížková 1996: 71-74).

Dílo se v následujících letech stále rozrůstalo o další ústavy a oratoře. Hoši měli po ukončení vzdělání ve Fryštáku možnost volby, kam budou přiřazeni dále. Mohli dále pokračovat jako salesiáni, nebo jako světští kněží, nebo jít do Ostravy, kde by se pohybovali v salesiánském prostředí. V roce 1947 byl Don Trochta vysvěcen na biskupa a stal se správcem Litoměřické diecéze, kde měl mít na starosti náboženskou situaci v severních Čechách (Křížková 1996: 75-83).

Už od roku 1949 se začala připravovat akce likvidace církve a řeholních řádů na území Československa. V březnu roku 1950 bylo provedeno nasazení zmocněnců do řeholních domů po celém Československu, kdy byla provedena prohlídka domu a dva zmocněnci zůstali přítomni v domech a snažili se postupnou prací od sebe oddělit chovance a představené. V dubnu pak do domů pronikli ozbrojené síly a odvezli členy řádu a kongregací do „koncentračních“ klášterů v Oseku u Duchcova nebo Bohosudově. Později některé z řeholníků rozvezli do různých diecézí jako duchovní, aby tak narušili pospolitost a vnitřní řád v jednotlivých řeholních společenstvích. Dále docházelo k odvodům na vojenskou službu a také k vykonstruovaným procesům, které většinu času končily vězením nebo trestem smrti (Křížková 1996: 86-105).

Od počátku 60. let, kdy nastalo postupné uvolňování režimu, začala katolická církev s ilegálním svěcením kněží, které měl na starosti biskup Štěpán Trochta. Také docházelo k postupnému propouštění vězněných kněží, kteří poté museli pracovat v civilních zaměstnáních a nebylo jim dovoleno vykonávat církevní službu. Tato léta byla také velmi ovlivněna druhým vatikánským koncilem, kde byl pražský arcibiskup Josef Beran jmenován kardinálem, načež mu byl znepřístupněn návrat do Československa. Postupně se také začaly uvolňovat ostrahy na hranicích, tudíž bylo možné začít navazovat a obnovovat kontakty s Polskem, Jugoslávií a pro salesiány primárně s Itálií (Křížková 1996: 123-128).

Také rok 1968 měl vliv na církev a rozhodnutí, které tvořili jednotlivci uvnitř církve. Probíhaly snahy o obnovení normální činnosti církve, návrat kněží do církevních povolání a odčinění křivd, které se staly v řeholních řádech. Nastal ale velký úpadek v kněžských povoláních, protože spousta lidí opustila tento život kvůli nepřízní režimu. Po příjezdu sovětských vojsk do Československa se mnoho v církevní politice nezměnilo. Biskupové mohli vykonávat návštěvy Říma, ale například don Trochta byl při svých výjezdech pečlivě sledován režimem. Zabavené majetky řeholních řádů však stále nebyly navráceny, a tak řeholníci nemohli vést svůj normální komunitní život (Křížková 1996: 128-134).

Od roku 1969 byla také zavedena tradice takzvaných *Chaloupek*. Byly to cca dvoutýdenní prázdninové akce, probíhající ilegálně, kde se mimo jiné dal předávat náboženský obsah za doby útlaku. Chaloupky pak pokračovaly po celou dobu komunistického režimu. V této době také začaly vznikat nebo byly přejaty jiné formy salesiánského povolání, než bylo pouze kněžské, protože do seminářů se nedostala spousta lidí, kteří se ale chtěli podílet na myšlence Dona Bosca, například

Volontarie Dona Bosca (ženský institut přebírající myšlenku Dona Bosca) (Křížková 1996: 135-136).

Situace církve a salesiánů se začala zhoršovat s pokračující normalizací. V této době sice režim neusiloval o odstříhnutí církve od Říma, ale žádoucí byla absolutní ateizace celé společnosti. Probíhaly pokusy o rozložení církve zevnitř pomocí kněží, kteří souhlasili s režimem. Tato organizace dostala jméno *Pacem in Terris* – výraz z encykliky Jana XXIII. Sousta kněží takto znovu ztratila povolení k provádění svého povolání, byli tudíž nuceni se navrátit do civilní práce a byli překládáni ze svých far a ústavů pryč (Křížková 1996: 138).

V roce 1969 pak byl biskup Štěpán Trochta jmenován kardinálem. To se setkalo s velkým nesouhlasem režimu. Na jeho postavení v běžném životě se nic nezměnilo, ale režim byl vůči němu nepřátelštější. To se na kardinálu Trochtovi podepsalo, protože v roce 1974 zemřel po několika denní slabosti. Jeho pohřeb byl tvrdě kontrolován režimem a do katedrály v Litoměřicích se dostali jen nejbližší příbuzní a salesiáni, kteří pronikli bez povolení. Pohřbu se účastnili i zástupci vatikánského sekretariátu – mezi nimi například Karol Wojtyła – pozdější papež Jan Pavel II. Později o úmrtí a pohřbu kardinála Trochty promluvila spousta zahraničních médií, ale v Československu se o této události mlčelo (Křížková 1996: 139-142).

V 70. letech se salesiánská činnost v rámci útlaku ze strany komunistického režimu ustálila. Pravidelná setkání a komunitní život nebyl lehce nahraditelný, ale kompenzovaly to alespoň prázdninové a víkendové akce. Hodně se rozšířila takzvaná chaloupková činnost, o kterou se zasloužil hlavně Karel Herbst, který od roku 1975 nemohl vykonávat kněžské povolání, a tak se začal věnovat Chaloupkám (Křížková 1996: 142-145).

Chaloupky a tajné tábory byly často propojené, protože je organizovaly osobnosti, které byly často zároveň skauti i salesiáni nebo křesťané. Důležitý spojovací prvek byla režimem daná ilegálnost náboženské činnosti a nekontrolované výchovy Junáka. Termín chaloupky je spojován primárně se salesiánskými letními pobyty, ale napříč celou republikou se děly podobně laděné, tematické akce, které byly pořádány buď skauty nebo katolíky. Hlavními osobnostmi těchto akcí byli například Marek Orko Vácha, Ladislav Heryán nebo Radim Hložánka (Česká televize 2019).

Společenským tématem doby se stala také Charta 77, dokument upozorňující na porušování lidských práv v Československu, který vypracovali intelektuálové v roce 1976. Chartě se dostalo

církevní podpory dvanácti kněží, kteří ji podepsali, avšak salesiáni raději zůstali v ústraní. Nikdo z nich nepodepsal antichartu⁵ a ačkoli nevyjádřili přímou podporu veřejně, v ústraní se scházeli s chartisti a dávali jim své požehnání (Křížková 1996: 147-149).

V 80. letech měl režim v plánu podnikat drastické kroky proti církvi. To vyšlo najevo z dokumentů odtajněných v 90. letech, kde byly například plány na veřejnou diskreditaci jednotlivých kněží. Byl taky veden zátah na františkánské řeholníky, kteří byli zatčeni, ale vyvolalo to takovou reakci v médiích, že byli všichni propuštěni a proces byl odložen na neurčito. Konala se také 22. salesiánská kapitula v Římě jako reakce na druhý vatikánský koncil, kde se měly přepracovat stanovy salesiánského života, který ale v Československu nemohl být veden, tudíž zde neměl moc velkou odezvu (Křížková 1996: 163-168).

Na konci 80. let režim v několika místech přioštroval perzekuci církve, především na Slovensku. Zároveň v Itálii probíhaly oslavy stoletého výročí úmrtí Dona Boska. Ty mohli salesiáni sledovat pouze na dálku, protože u nás byly tyto oslavy zakázány (Křížková 1996: 168-171).

Sametové revoluce se salesiáni veřejně neúčastnili. Slovy Křížkové se jen radovali s celým národem a největším vyvrcholením událostí posledních let bylo otevření fryštáckého ústavu a návratu do veřejného života (Křížková 1996: 174-175).

Devadesátá léta byla pro salesiány stejně jako pro všechny ostatní převratná. Probíhala snaha o návrat do starých kolejí 40. let, ale to nebylo tak úplně možné, primárně kvůli komunisty zabavenému majetku. Ne všechen byl salesiánům navrácen, protože v některých případech ho pouze využívali ale nevlastnili. Bez komplikací se vyřídily domy ve Fryštáku, Mníšku a Pardubicích. Jejich činnost bylo zapotřebí začít formou oratoří a středisek pro mládež. Bylo také založeno několik dalších projektů i mezinárodních spoluprací, například nakladatelství Portál s.r.o. nebo škola pro vzdělávání sociálních pracovníků a pedagogů Jabok (Křížková 1996: 176-182).

Do dnešní doby se salesiánské dílo rozrůstá a funguje na několika místech v České republice. Čeští salesiáni se také začali angažovat na misii v Bulharsku, kde v roce 2015 začali stavět kostel

⁵ Podpisová kampaň vedená na podporu komunistického režimu v Československu, kterou podepsalo velké množství tehdejších umělců a veřejných osobností. Podpisy byly však často vynucené nátlakem režimu nebo výhrůzkami ztrátou práce nebo kariéry. (Anticharta 2023)

pro romské děti. Na přelomu tisíciletí pak vznikli také takzvaní *animátoři* (Salesiáni Dona Bosca 2023 Historie).

3.2.2. Hodnoty Salesiánů

Tato podkapitola se bude věnovat hodnotám, které mládeži předávají salesiáni. Shrnu, jaké hodnoty vyzdvihoval sám Don Bosco a pokusím se sledovat, jak se tyto hodnoty měnily s časem a s transmisí do Čech. Budu čerpat jednak z knih a brožur, které přímo odkazují na Dona Bosca nebo jeho preventivní systém, a také ze salesiánských webových stránek. Dále je jedním z mých zdrojů brožura, kterou dostávali účastníci týdenní akce Vendryně⁶.

Z autobiografie Dona Bosca je zřejmé, že jeho myšlenky a pojetí morality a dobrého člověka pochází z křesťanské teologie a jsou na ní explicitně závislé. Hlavním cílem jeho výchovy bylo udělat z chlapců poctivého občana a dobrého křesťana. Jeho výchova začínala vždy u znalosti katechismu. U svého prvního chlapce Bartolomea začal se znamením kříže, debatách o Bohu a stvoření člověka (Bosco 2007: 99). Křesťanská praxe hrála v životě i v jeho výchovných metodách velice důležitou roli, především pak eucharistie a zpověď, které velice často zdůrazňoval a chlapci na ně museli chodit pravidelně.

Ačkoli často mluvil o moralitě a mravnosti, nikdy výslovně nenapsal, které hodnoty k nim patří. Zdá se, že tyto kategorie pokládal za naprosto samozřejmé pro tehdejší dobu a společnost. Také občas psal o čistotě, ale stejně jako u předchozího případu nevysvětluje pojem, nýbrž předpokládá, že je intuitivní a každý ví, co si pod tím má představit. To samé se děje v případě používání slov *dobré* a *špatné*, které zjevně považuje za dostatečně vysvětlující a nikdy neuvádí konkrétně v čem je prostředí, skutek nebo jiný jev špatný. Po svém kněžském svěcení se zřekl určitých činností, které považoval za nedůstojné pro kněžskou autoritu, například účasti na veřejných slavnostech a hostinách, hraní na hudební nástroje, účast na lovu a celkově se vyhýbal jevům, které se protíví čistotě (Bosco 2007: 67-68).

Za hlavní zdroj mravního úpadku považoval špatnou společnost, která se nacházela v chudinských čtvrtích Turína, kde se často zdržovali chlapci, když nebyli v jeho oratoři. Dále také

⁶ Prázdninová týdenní akce pro salesiány, která bude více rozepsána v kapitole o výzkumu

společnost v hospodách a podnicích, kde se hrálo, zpívalo a pil alkohol. S tímto problémem zápasil v Pinardiho domě, kde se nacházela hospoda (Bosco 2007: 181-183).

Za základ správného života považoval křesťanskou nebo spíše katolickou víru. Jako první se chlapců vždy ptal, jestli chodí ke svatému přijímání, na zpověď a hodiny katechismu. Byly to také věci, na kterých trval u výchovy a hrály při jeho výchovné činnosti zásadní roli. Zároveň také žil v době, kdy se začal po Itálii rozšiřovat protestantismus, ve kterém viděl velký morální a teologický úpadek a také nebezpečí. Tato situace donutila Dona Bosca sepsat knihu vykládající „pravdy katolického náboženství“ (Bosco 2007: 145). Z jeho formulací a prohlášení je zřejmé, že z katolického světónázoru vycházel jeho pohled na okolní svět a na hodnoty, které předával dětem.

Některé hodnoty, kterých si cenil lze objevit v pasážích, kde popisuje lidi, kteří mu byli vzorem, nebo si jich vážil. Dále také v pravidlech, která si předsevzal nebo je sepsal pro chlapce. Tyto hodnoty jsou: umění naslouchat druhému, dochvilnost, být druhým za příklad, vyhýbání se špatným rozhovorům, pracovitost, slušná mluva, skromnost, soustředěnost, láska, odpuštění, trpělivost, pořádnost, poctivost, poslušnost vůči rodičům a představeným, láska k bližnímu a být čestný občan. Často zmiňuje jako cíl své výchovy, aby se chlapci stali poctivými občany a dobrými křesťany. Výše zmíněné jsou tedy hodnoty, které měli mít lidé, kteří tento cíl splňují.

Dnešní pojetí hodnot je stále založeno na hodnotovém systému svého zakladatele, i když tam proběhlo několik změn. Jedna z hlavních změn je přístup k jiným konfesím, kde si můžeme dovolit tvrdit, že hrál hlavní roli druhý vatikánský koncil (1962-1965), který měl od základu ekumenické myšlenky a jehož hlavním tématem byla církev, její krok s dobou a vyrovnání se s modernismem. Byl to pro církev krok vpřed a přehodnocení některých stanovisek prvního vatikánského koncilu (1869-1870), kde se církev velice neúspěšně pokusila o sjednocení křesťanských církví pod papežský stolec jednak tím, že byla vyhlášena papežská neomylnost, na což reagoval i Don Bosco, který papeže plně podporoval (Beinert 2012: 141-145). Dále bylo na druhém vatikánském koncilu ustanoveno, že všechny konfese mají nárok na část Boží pravdy, ačkoli katolické církvi byla předána celá. To znamená, že spásy mohou dojít i lidi různých konfesí i židě (Beinert 2012: 67-68).

Tento myšlenkový a názorový posun byl vidět na mém terénním výzkumu ve Vendryni, kdy se mi mladí účastníci svěřovali, že přemýšlí o změně konfese, protože katolická církev jim nevyhovuje tak, jak by chtěli. A už jen to, že se s tímto tématem svěřují a nejsou nijak tlačeni nebo

perzekuování ani ze strany starších salesiánů, je známka posunu v myšlení a toleranci. Další vývoj lze vidět například na přístupu k návykovým látkám, protože Don Bosco nosil chlapcům do práce tabák a podával jim víno. V dnešní době jsou tyto činnosti zakázané zákonem nebo společensky nepřijatelné. Týdenní akce ve Vendryni byla například absolutně bez alkoholu a tabáku.

Podle salesiánských materiálů jsou křesťanské hodnoty jeden ze základních kamenů výchovy. Jedna z věcí, kterou salesiáni vyčítají moderní době, je její hodnotový a mravní relativismus, ve kterém jsou zmateny nejen děti, ale zároveň i rodiče, kteří si sami nejsou jistí, co je dobře a co špatně. Jelikož salesiáni vycházejí z křesťanského rámce, náboženství je pro ně základní nositel a určovatel hodnot (Ferrero 2007: 10-13).

Z jejich materiálů vyplývá, že ony hodnoty, o kterých mluví jsou něco naprosto samozřejmého a není potřeba je zmiňovat – často jsou označovány jako křesťanské hodnoty. Ty nejdůležitější hodnoty, které zmiňují, jsou explicitně spojeny s vírou v Boha, stvořením člověka a jeho lidské hodnoty, která mu byla dána jako dar. Spolu s hodnotami, které křesťanství předává, přichází také základní rozlišení mezi dobrem i zlem, které je zjevně stejně jako konkrétní hodnoty bráno velice samozřejmě a není nabízeno vysvětlení (Ferrero 2007: 14-15).

Hodnoty, které však zdůrazňují jsou: laskavost, trpělivost, sebekontrola, ušlechtilost, vlídnost, jemnost, ochota, důvěra, nezištnost, citlivost, solidarita, něha, starostlivost, věrnost, pochopení, úcta a ohleduplnost.

Tyto hodnoty jsou podle Ferrera navzájem odvoditelné a zjevně utváří koherentní rámec a systém. V jeho rétorice je tento rámec křesťanský:

„Jestliže si zvolíme za základní hodnotu důstojnost lidské osoby, protože je obrazem Boha stvořitele, bude tato hodnota současně předpokládat pokoj, svobodu, zodpovědnost, solidaritu, spravedlnost a věrnost, které budou v našem každodenním životě vytvářet konkrétní postoje“ (Ferrero 2007: 71).

Zajímavý poznatek o salesiánských hodnotách nám zprostředkovává Michal Kaplánek ve své publikaci *Výchova v salesiánském duchu*, kde cituje knihu *Salesiáni a laici*. Autoři zde totiž rozřazují hodnoty do tří kategorií. První kategorie jsou hodnoty lidské a laické, druhá je kategorie náboženských hodnot a třetí je cesta evangelia (Salesiáni a laici 1999: 83 in Kaplánek 2012: 49). V tomto kontextu se jedná o otázku, jestli může nevěřící člověk spolupracovat na díle Dona Bosca.

V tuto chvíli můžeme s naprostou jistotou konstatovat, že salesiánské hodnoty jsou závislé na křesťanském zázemí a jsou tak salesiány interpretovány. Důležitý prvek zde je také to, že tyto hodnoty dávají dohromady koherentní systém, ve kterém je jedna hodnota odvozena od druhé a ve středu všeho je křesťanská víra v Ježíše Krista.

3.3. Porovnání hodnot

V této podkapitole budu porovnávat hodnotové rámce obou hnutí. V obou skupinách můžeme nalézt totožné hodnoty, které vedoucí předávají mladým. Jedná se například o hodnoty: láska, pravda, laskavost, skromnost, věrnost a oddanost, odpuštění, poslušnost vůči autoritám nebo pracovitost. Co je ale spíše zajímavé, jsou interpretační rámce těchto skupin.

Salesiánský výchovný styl vychází z víry, která je zároveň hlavním naplněním. Jejich primární cíl historicky nebyl zlepšit životní úroveň mladých, ale zajistit jejich spásu. Explicitní křesťanství dává jejich interpretaci hodnot plně náboženský charakter a tyto hodnoty jsou považovány za křesťanské. Z výzkumu, který jsem prováděla při bakalářské práci, vyšlo, že většina hodnot se předává na hodinách náboženství a jsou často ukazovány na životě Ježíše Krista a lidí kolem něho (Vrkoslavová 2020: 30).

Skautský výchovný styl má více zdrojů, přičemž v Čechách byl zbaven křesťanského interpretačního rámce, který se nacházel ve světových kořenech tohoto hnutí. Zajímavé zde ale je, že skauti mohou podle svého vyznání měnit tento rámeček, přestože hodnoty zůstávají stejné. Interpretace těchto hodnot může být úplně stejně křesťanská jako u salesiánů, ale zároveň může být i sekulárního rázu, kdy je zbavena křesťanského rámce, ale struktura a hodnoty zůstávají stejné.

Také se nabízí otázka různých úrovní vnímání hodnot. V kapitolách o hodnotách skautů a salesiánů jsme měli možnost uchopit toto vnímání a lze vidět, že oba výklady jsou téměř totožné. U Edyho se jedná o:

1. přijetí morálních hodnot a existence univerzálního řádu
2. přijetí existence aktivní nepersonifikované síly
3. přijetí oboustranného vztahu s nadpřirozenou entitou

U Kaplánka se jedná o:

1. hodnoty lidské a laické
2. hodnoty náboženské
3. cesta evangelia

Edy i Kaplánek popsali tyto tři úrovně trochu jinými slovy, ale základní trojitá struktura je úplně stejná, kdy jdou od jednoduchých univerzálních hodnot nebo názorů ke konkrétnímu náboženství. Skauti se přímo nehlásí ke křesťanským kořenům hodnot, na rozdíl od salesiánů a zároveň jejich cílem není spása duší, nýbrž ucelený rozvoj člověka. To však neznamená, že všichni skauti odmítají náboženství. Je zjevné že explicitní křesťanství si mohou vybrat, ale to implicitní je ve struktuře hodnot a samotných myšlenek a konceptů. V této struktuře je také zabudovaná univerzalita ať už formulací „lidské hodnoty“ nebo „univerzální řád“. Podle teorie nám to implikuje, že tyto hodnoty a jak k nim salesiáni i skauti přistupují, v sobě má stejné náboženské prvky univerzalizmu.

Co nám řekne ještě více jsou koncepty, které obě hnutí používají. Na jedné straně máme u salesiánů koncept křesťanského Boha a na straně druhé u skautů je koncept Pravdy a Lásky. Toto je přesně případ, kdy jsou tyto dva koncepty téměř totožné a dají se ve skautské interpretaci naprosto legitimně zaměnit, podle toho, jakého vyznání je skaut. Dále je zde také koncept univerzálního dobra nebo také duality dobra a zla. Jak je psáno v kapitole 1.1, nárok na univerzalitu je jeden z požadavků a charakteristik náboženství, protože se jedná o důležitý krok v jeho šíření. S těmito koncepty souvisí také koncept mravnosti a mravních hodnot, které obě hnutí také používají. Z textů vyplývá, že mravnost se v praxi ukazuje tak, že se člověk řídí právě těmito morálními hodnotami.

Sekularizace je podle Jakoba De Roovera oboustranný proces, tudíž je také možné, že některé soudobé křesťanské koncepty jsou ovlivněny myšlenkami, které nevycházejí z křesťanské teologie. Sami salesiáni říkají, že jeden ze zdrojů jejich výchovy je i sekulární humanismus, který Kaplánek definuje jako moderní formy evropského myšlení, které se v posledních dvou stech letech oddělily od křesťanské tradice a vyvíjely se jinou cestou. Zmiňuje zde tři proudy, které řeší sociální otázky ve společnosti: demokratické občanství (idea Masaryka a Havla), marxistický postoj a pozitivistický postoj (Kaplánek 2012: 17).

V tomto případě je na místě se zamyslet, nakolik se myšlenky sekulárního humanismu opravdu oddělily od svého teologického zázemí. De Roover na několika podobných myšlenkách a

konceptech (v první kapitole rozebrané myšlenky tolerance, univerzality náboženství nebo samotného sekularismu a náboženství) ukazuje, že ne vždy jsou kompletně oddělené, nýbrž používají stejné struktury jako jejich křesťanský teologický základ a jsou na něm závislé.

Na základě předchozích myšlenek lze konstatovat, že myšlenkový rámec skautů i salesiánů je velice podobný, ale u skautů je možné a v některých oddílech nebo u jednotlivců tento rámec interpretovat sekulárně. Zde lze formulovat jednu výzkumnou otázku a to je, jestli se ve výzkumu prokáže, zda skauti používají tyto koncepty na stejné bázi jako salesiáni. Pokud skauti nebudou považovat hodnoty za univerzální, nebo pokud informanti přímo popřou, že by bylo mezi skupinami jakékoli myšlenkové spojení, tak je má hypotéza neplatná. Samozřejmě výpovědi respondentů nelze vždy brát jako konstatování objektivní pravdy, ale minimálně to ukáže určité myšlenkové tendence, které můžou osvětlit teorii z jiného úhlu pohledu.

Závěry této teoretické části ukazují na to, že má hypotéza ohledně interpretačních rámců obou skupin není přímo vyvrácena. V tuto chvíli se zdá, že teoretickým zázemím Jakoba De Roovera se dá vysvětlit chápání hodnot u skautů, protože jejich sekularita nespočívá v kompletním oddělení od náboženství, ale pouze v odstranění explicitně křesťanského rámce od interpretace hodnot a jejich struktury. Tuto tezi budu ověřovat svým terénním výzkumem u skautského oddílu a u salesiánů.

4. Terénní výzkum

V této kapitole shrnuji svůj terénní výzkum jak mezi skauty, tak mezi salesiány. Skládá se ze zúčastněného pozorování a kvalitativních rozhovorů, kterým jsou věnovány následující podkapitoly.

4.1. Úvod k terénní praxi

Terénní výzkum k diplomové probíhal od července 2022 do května 2023. Byl veden formou zúčastněného pozorování u dvou skupin – oddílu organizace Junák – Český skaut a Salesiánů Dona Bosca, kde minimální doba výzkumu byla pět dní.

První výzkumná skupina je oddíl skautů v mém rodném městě. Tento oddíl jsem zvolila, protože jsem do něho sama docházela po dobu osmi let jako účastník výchovného programu a tato zkušenost mi dovolila učinit prvotní premisu o náboženskosti skautských hodnot. Na tomto základu jsem poté začala zpracovávat tento výzkum. V červenci 2022 jsem uskutečnila první pozorování na jejich skautském táboře po dobu tří dnů, přičemž mou výhodou byla skutečnost, že jsem většinu lidí již znala a vztahy jsem si nemusela budovat od začátku. Dalším pozorováním byla vánoční výprava, která se uskutečnila v prosinci 2022 a trvala tři dny.

U salesiánů Dona Bosca jsem prováděla výzkum již při psaní mé bakalářské práce, kdy jsem navštívila několik jejich akcí v průběhu roku a uskutečňovala rozhovory s pořadateli volnočasových aktivit. Na konci srpna 2022 jsem se potom zúčastnila akce Vendryně, která trvala osm dní a byla jsem tam zapsaná jako oficiální účastník. V tomto terénu jsem si již musela budovat vztahy přímo v době výzkumu, ale ulehčila mi to skutečnost, že jsem tam jela právě jako oficiální konzument programu, a ne jako badatel, který částečně stojí stranou dění. Nicméně jsem na této akci předem znala zhruba pět lidí a s ostatními jsem budovala vztahy postupně během týdne konání akce.

Zúčastněné pozorování umožňuje badateli proniknout do interních vztahů v dané skupině a zkoumat ji zevnitř. Primárně je k tomu potřeba určitý časový úsek, po který se badatel musí v dané skupině nacházet, aby ho zkoumaná skupina lidí přijala a přestala vnímat jeho přítomnost jako cizí element (Fritzová 2016: 96).

Oba dlouhodobější výzkumy, na kterých jsem se podílela, vyžadovaly zúčastněné pozorování, protože jinak by mě členové skupin nepřijali vůbec. Ve Vendryni jsem se účastnila

všech aktivit od her po společné modlitby nebo zpívání v kostele. Na skautském táboře jsem okamžitě získala status vedoucí, tudíž jsem pomáhala s organizací programu, a pak jsem se ho účastnila ve stejné kategorii jako vedení.

4.2. Pozorování ve skupinách

V této podkapitole rozeberu zúčastněné pozorování, které jsem prováděla u skautského oddílu z mého rodného města a také u salesiánů primárně z Pardubic a Prahy. V obou skupinách jsem strávila zhruba stejné množství času, i když skautský oddíl jsem navštívila vícekrát na kratší dobu. První kapitola se zabývá pozorováním u skautského oddílu, druhá kapitola zpracovává můj výzkum na týdenní akci Vendryně u salesiánů. V závěrečné podkapitole uvedu závěry z pozorování a finální porovnání pozorovaných jevů.

4.2.1. Pozorování u skautského oddílu

Pozorování na skautském táboře probíhalo 13. - 16. července 2022. Dorazila jsem až na přelom druhého a třetího týdne tábora, což znamená, že nejmladší účastníci – skřítci, a poté vlčata a světlušky, už odjeli a program byl tvořen pro starší věkové kategorie, primárně skauty a skautky od cca deseti do patnácti let.

Včlenění do této skupiny bylo jednodušší než u salesiánů, protože většinu vedoucích a roverů jsem znala, přestože jsem se účastnila tábora naposled před šesti lety. Z počátku jsem se tam cítila lehce nepatřičně, ale po chvíli se mi začali účastníci více otevírat a přestali mě vnímat jako úplně cizí prvek.

Primárně jsem dělala pomocnou sílu při hrách, účastnila jsem se nástupů, výletů a celkového táborového života. Nejspíš hlavní prolomení ledu byla účast na aktivitách ve volném čase, jako bylo například hraní lacrossu nebo frisbee. Tyto hry většinou hráli skauti všech věkových kategorií včetně vedoucích, ale nejvíce je iniciovali ti nejmladší, se kterými jsem často jako jediná dělala činnosti, které nechtěl dělat nikdo jiný. Třeba si jen tak házet frisbee, nebo válet sudy z kopce.

Mým dalším výzkumem byla vánoční výprava, která se odehrávala 16. – 18. prosince 2022. Zde jsem byla také domluvená na příjezdu, ale tentokrát komunikace selhala a částečně mojí vinou mi nebyly podány upravené informace o odjezdu, tudíž jsem s jedním skautem, který informace

přehlédl, dorazila o asi dvě hodiny později. Na této výpravě byly i světlušky a vlčata, tudíž jim byl přizpůsoben program.

V pátek se hrály primárně seznamovací hry a ve volných chvílích večer byl prostor pro osobněji laděné rozhovory. V sobotu se šlo na výlet, kde se po cestě hrály hry primárně pro skauty, mladší účastníci měli kratší trasu. Odpoledne se pak udělala stanoviště, kam měly chodit jednotlivé skupinky a pod vedením dělat různé vánoční tradice a zvyky. Například se tam pouštěly lodičky, dělal se bramborový salát, nebo se pekly a malovaly perníčky. Poté byla vánoční večeře a rozdávání a rozbalování dárků. Den byl opět zakončen individuálně, jak kdo chtěl. V neděli se pak uklízela chata a odjíždělo se zpět.

V tomto oddílu se většinou jednalo pouze o hry, například na seznámení, zapamatování jmen nebo na pohybovou činnost. Jediné případy explicitního přenosu hodnot byly v situacích, kdy skauti udělali, nebo kontinuálně dělali něco, co vedení uznalo za špatné chování. V jedné situaci šlo o skauta, který ze zábavy házel věci ostatních do klikovací bedny⁷. V tu chvíli ho jedna z vedoucích napomenula, že to není dobré. Když už se stávaly podobné situace, většinou byly vysvětlovány principem tzv: zlatého pravidla – Co nechceš, aby druzí dělali tobě, nedělej ty jim.

Zajímavý moment nastal v situaci, kdy vznikla vyhocená situace ze strany jednoho vedoucího mírně cholerické povahy a s velkými sklony k finanční šetrnosti, který se staral o vaření a částečně o program. Tato situace vznikla tak, že skauti/skautky po příchodu z výletu do tábora vyhodili do koše kus klobásy, který se dal ještě zužitkovat. Tento vedoucí se naštvál a udělal všem cholerickou přednášku o šetrnosti a plýtvání jídlem. Po této situaci řekl jeden z vedoucích na moje konto, že jediný, kdo tam přenáší hodnoty je výše zmíněný cholerický vedoucí, když se rozčiluje, že někdo vyhodil klobásu do koše.

Na vánoční výpravě byla situace velmi podobná. Jediná chvíle, kdy jsem si všimla jakéhosi výchovného přenosu bylo, když se rozdávaly dárky naslepo (každý měl přinést dárek navíc pro nikoho) a vedoucí iniciovali, že nejprve se z ohleduplnosti rozdají dárky těm, kdo žádné nedostali, což by se dalo analyzovat jako ohleduplnost. Dále také bylo před večeří kolektivní přání, kdy se

⁷ Bedna, do které se hází věci, které jsou po obědě nebo před nástupem zapomenuty na stolech nebo v ostatních společných prostorech. Poté se tato bedna vytáhne na nástupu a za každou věc musí její majitel udělat deset kliků.

spojily ruce a přálo se „požehnanou dobrou chutí“, což je dle mého mínění spíš formulace ze zvyku, než že by to mělo nějaký náboženský význam.

Jeden z hlavních poznatků tohoto výzkumu je, že v tomto skautském oddílu se nepředávají téměř žádné explicitní hodnoty. Během těchto dvou výzkumů nebyl přenos hodnot identifikován v žádném programu, minimálně na verbální úrovni. Samozřejmě z těchto dvou pozorování si nejde udělat ucelený obrázek o tom, jak přesně se v tomto oddíle funguje tato transmise. Spousta z nich je předávána na neverbální úrovni a jsou podprahové. Mou domněnkou zde je, že jsou tyto hodnoty předávány přirozeně, bez cílené snahy, ale pouze za účelem udržování kolektivu, přátelství a zábavy. Zde bych ještě zmínila salesiánský koncept autentičnosti, kdy vedoucí implicitně předává hodnoty, které sám vyznává tím, že se podle nich aktivně chová (Vrkoslavová 2020: 42). Tento koncept je podle výpovědí informantů v rozhovorech velmi důležitý i pro skautskou činnost a byl jimi označován jako hlavní způsob transmise.

4.2.2. Pozorování u salesiánů Dona Bosca

Vendryně 2022 – prázdniny s Bohem a Donem Boscem byla osmidenní akce, která se konala 23. – 30. 8. 2022 na česko-polských hranicích v obci Vendryně. Účastníků bylo okolo třiceti, z čehož většina patřila k Salesiánům Dona Bosca. Celou akci organizovalo salesiánské vedení, které bylo věkově rozptýleno od dvaceti let výše. Poté tam byla kategorie výše zmíněných animátorů, kteří se účastnili všech aktivit pro ostatní členy, ale zároveň pomáhali s koordinací a organizací těchto činností. Poslední skupina byli účastníci, kteří se pohybovali od patnácti do 25 let.

Časová struktura této akce byla následující:

den/čas	7:00	7:20	7:30	7:45	8:00	8:30	9:00	10:00	12:00	13:00	14:00	15:00
Út											Příjezd účastníků	
St				Snídaně			práce			oběd	tématko	odpočinek
Čt				Snídaně			práce			oběd	tématko	odpočinek
Pá				Snídaně			práce			oběd	tématko	odpočinek
So				Snídaně			práce			oběd	tématko	odpočinek
Ne				Snídaně		Mše sv. farní	úklid, hudba + příprava odpoledne			Oběd (11:45)		Naše odp
Po				Snídaně		procházka/bibliodrama + mše						
Út				Snídaně		Mše sv. + poděkování	Hodnocení		Oběd a siesta		úklid	
den/čas	7:00	7:20	7:30	7:45	8:00	8:30	9:00	10:00	12:00	13:00	14:00	15:00
		Mše sv.	Večeře + hlas				Seznamování (105 min)		Modlitba	Volný večer	Večeřka	
	příprava	Mše sv.	Večeře + hlas				Seznamování (105 min)		Modlitba	Volný večer	Večeřka	
	příprava	Mše sv.	Večeře				mega extra nejvíc super gelato zábavný program		Modlitba	Volný večer	Večeřka	
	příprava		Mše sv. farní						akademie		Večeřka	
			workshopy		Mše sv.		grilčo + oheň + hodnocení		Modlitba		Večeřka	
			oledne + rautová večeře			nádobi/porada			Modlitba	Volný večer	Večeřka	
					večeře				modlitba + rozloučení		Večeřka	
16:00	17:00	18:00	19:00	19:30	20:00	20:30	21:30	22:00	23:00	24:00	Ticho v domě	
16:00	17:00	18:00	19:00	19:30	20:00	20:30	21:30	22:00	23:00	24:00		

Obr. č. 1 a č. 2 – Program Mládežnické akce Vendryně (byl posílán interně účastníkům akce)

Hlavní téma celé Vendryně bylo tento rok odpuštění a toto téma se prolínalo celým programem a na jeho základě byly vytvářené hry, témátka, mše a podněty k zamyšlení. Účastníci dostali brožuru, která je měla provést celou akci a skládala se z modliteb, citací z Bible a myšlenek, se kterými měli účastníci pracovat jednotlivě, i se o nich bavit v rámci témátka.

Témátka se vždy děla po obědě a jednalo se o rozhovory v menších skupinách na určitá předem daná témata. Tyto skupiny byly předem dané a skládaly se většinou z 5-6 lidí, kteří spolu řešili myšlenky z brožur a fungovaly jako skupiny v rámci různých her a jiných volnočasových aktivit.

Každý den měl dost jasně vymezený náboženský harmonogram, který se dodržoval. Každý den se konala mše (většinou jen pro účastníky Vendryně), ranní a večerní modlitba, dobrovolný ranní breviář a modlitby během dne, většinou před jídlem a po jídle.

Atmosféra akce byla založená na lidech a komunitě, která se tam sešla, jakožto na bezpečném prostředí. Začala se vytvářet hned po příjezdu na akci, kdy jsme byli vyfoceni na naši hlavičku (papír, kde jsme měli napsané základní informace o nás a k tomu přilepenou obálku, kam nám ostatní účastníci mohli házet vzkazy), které potom visely v hlavní jídelně. Okamžitě jsem se začala seznamovat s účastníky a podařilo se mi začlenit se do skupiny poměrně rychle, ačkoli jsem tam byla jedna z mála nevěřících lidí. Samota tu nebyl úplně vítaný prvek. Večer po příjezdu se hrály karetní hry a byla jsem několikrát vyzvána abych se přidala, když jsem seděla stranou a psala si deník.

Moje absence víry v Boha nebyla nutně na škodu, ale naopak dávala vzniknout několika zábavným situacím, kdy jsme byli rozděleni do skupin (v nichž jsme byli pak po zbytek pobytu a v rámci nich jsme řešili i výše zmiňovaná témata) a měli jsme napsat, co máme společného. Všechny ostatní skupinky napsaly, že je pojí víra v Boha a jen naše skupinka na můj popud napsala, že nás pojí prvotní hřích. Dále když se řešily otázky témat, tak jsem poskytovala trochu odlišné vhledy do problematiky, které dle zpětné vazby byly podnětné a zároveň nijak nenarušovaly názory ostatních.

Jak jsem zmiňovala výše, hlavním tématem bylo odpuštění, které bylo rozebíráno při různých příležitostech. Většinou bylo toto téma předmětem při ranních modlitbách, slůvcích na den, tématkách i mších a večerních modlitbách. Podněty, které jsem zaznamenala, byly například, že se máme naučit odpouštět těm, co nám ublížili a je potřeba odpouštět znovu a znovu, je potřeba také chodit ke zpovědi, abychom dostali odpuštění od Boha, že občas je potřeba přinést dar, aby nám bylo odpuštěno.

Velká část podnětů byla předávána jak slovně při rozhovorech nebo modlitbách, ale i při programu samotném. Hrál se například improvizační divadlo, kdy se vyobrazovala scéna z Bible, kde Ježíš odpouští hříšnici, kterou předtím odsoudili farizeové. Hlavní koordinátorka postupně vybírala jednotlivce, kteří se dali do role hříšnice, a ostatní měli být farizeové a pózami těla naznačit, jaký postoj by zaujali, kdyby hříšnici odsuzovali. Za úkol bylo vcítit se do její pozice, která se potom proměnila, když se proměňovaly role a přišlo Ježíšovo odpuštění. Dělal se také

živé obrazy vždy s podobným tématem, kde vystupoval Ježíš, člověk, co zhřešil a bylo mu uděleno odpuštění a farizeové.

Byla tam také rozebíraná jiná než čistě křesťanská témata. Jedno odpoledne byly na programu workshopy a přednášky na různá témata, třeba cesta jednoho z vedoucích na Ukrajinu s humanitární pomocí nebo pak přednáška od kněze, kdy mluvil o financování církve a celkově jak církve funguje. Byla rozebírána i jiná témata, někdy v rámci programu, jindy spíše ve volném čase při osobních rozhovorech nebo kolektivních debatách. Byla to témata potratů, rozdíl mezi hrdoostí a pýchou, emancipace (ten den měly dokonce dívky možnost ministrovat), dobro a zlo v životě, pocit viny (může vyústit v konstruktivní posun sebe sama nebo v zahořklost vůči sobě samému – jako ideál zde byl staven Ježíš Kristus) nebo psychického zdraví.

4.2.3. Závěr z pozorování

Z mého pozorování vyplývá několik poznatků. Například, že ačkoli se ve skupinách nacházely stejné věkové kategorie (roveři a animátoři), tak celkový program byl zacílený na různé skupiny – u skautů spíše na mladší skauty a skautky a u salesiánů na lidi od patnácti do dvaceti pěti let. Skauti svůj program organizovali pro mladší skauty a skautky, a to může být také důvod, proč zde nebylo přenášeno tolik explicitních hodnot. Vendryně byla určena pro starší věkovou kategorii, a tudíž nebyl problém mít program, který obsahuje více diskusí o hodnotách a také náročnější témata na zamyšlení v rámci programu.

Salesiáni si ale zároveň jsou mnohem více vědomi hodnot, které předávají a dělají to více cíleně než skauti. Jejich program je více zaměřen na přenos hodnot, ať už skrze explicitní verbální program, tak ale i skrze to, jak se chovají a jak jednájí. Jejich jednání je cílenější a vědomější než ve skautském oddílu, kde jsem dělala pozorování.

Z terénního výzkumu u salesiánů vyvstalo několik hodnot, které zdůraznili verbálně. Jednalo se o důraz na komunitu, říkat pravdu, odpouštět druhým, přijetí lidí, láska a vytrvalost. Všechny tyto hodnoty byly předávány v explicitně křesťanském rámci, to znamená, že k argumentaci, proč se máme podle těchto hodnot chovat, byla použita křesťanská teologie nebo život Ježíše Krista.

Za povšimnutí však stojí jeden moment, kdy při mši kněz nechal ministrovat dívky. Ačkoliv se jednalo o myšlenku debatovanou primárně v sekulárním prostředí (emancipace), tak ji farář

obhájil skrze teologii, aneb „všichni jsme tu proto, abychom sloužili Bohu a je jedno, jestli jsme muži nebo ženy“. V tomto konkrétním případě koncept emancipace při ministrování není typicky teologicky obhajované téma v křesťanství (nebo alespoň dlouhou dobu nebylo), a proto se dá v tomto konkrétním případě považovat za myšlenku již více zakořeněnou v sekulárním myšlení. V tomto případě jsem pojmula podezření, že se jedná o případ, který vysvětluje De Roover a já ho rozebírám v kapitole 1.1 a to je dialektika procesu sekularizace. To že sekulární myšlenky *topoi* jsou přijaty křesťany za své a jsou vysvětlovány a obhajovány skrze křesťanskou teologii neboli *tropes*. Zde se ale jedná pouze o podezření, protože by byla potřeba kompletní výzkum historie konceptu emancipace, aby bylo možné učinit takto rezolutní výrok. Rozhodně ale tato situace stojí za zmínění a zamyšlení.

Ze skautských hodnot toho je opravdu málo, jak jsem uváděla v kapitole 4.2.1. Většinou šlo pouze o napomenutí, že něco není dobré a často se argumentovalo dobrem společnosti. Hodnoty, které by se zde daly zmínit, jsou šetrnost a ohleduplnost.

Z této části výzkumu lze tedy usoudit, že ve verbálním přenosu hodnot jsou salesiáni důslednější, zatímco skauti téměř žádné hodnoty tímto způsobem nepředávají. Dále také jsou salesiáni mnohem uvědomělejší ohledně celkové struktury, kterou jim poskytuje křesťanský rámec. Pokud je předpoklad mé práce správný, tak skauti tuto strukturu mají, ale zmizel z ní onen křesťanský interpretační rámec, tudíž ne všechny hodnoty mohou dávat ucelený smysl. Co se týče hodnot a způsobů transmise nám spíše odpoví další kapitola, kde dělám analýzu rozhovorů s informanty. Více nám to napoví o hodnotách jako takových, jejich interpretaci i přenosu dětem.

4.3. Rozhovory

V této kapitole se věnuji druhé části mého výzkumu, a to jsou rozhovory s informanty. Tato kapitola má čtyři části, přičemž v první třech rozebírám odpovědi v jednotlivých kategoriích informantů. V poslední kapitole mám za cíl učinit srovnání mezi těmito kategoriemi.

Rozhovory s informanty probíhaly od konce dubna do května roku 2023. Jedná se o polostrukturované hloubkové rozhovory, přičemž tuto formu jsem zvolila pro zakotvenost otázek cílených na můj výzkum a zároveň pro dostatečnou flexibilitu v případě doplňujících otázek.

Rozhovory z většiny probíhaly osobně, ve třech případech online kvůli nedostupnosti informantů. Celkový počet informantů byl dvanáct, čtyři informanti na každé výzkumné prostředí.

Počátkem výzkumu jsem si stanovila tři kategorie – skautský sekulární oddíl, salesiánští animátoři a skauti, kteří jsou zároveň křesťané a pohybovali se určitý čas mezi salesiány. Pro každou kategorii jsem stanovila soubor otázek, kdy některé byly stejné pro všechny informanty a některé byly specifické pouze pro jednu nebo dvě kategorie. Během rozhovorů jsem kladla i doplňující otázky, pokud se informant odchýlil od tématu, nebo jsem chtěla rozvést téma, o kterém se zmínil.

S většinou informantů jsem byla v kontaktu již před začátkem výzkumu a některé jsem kontaktovala na základě doporučení, primárně z kategorie salesiánů. Rozhovory probíhaly z velké části na veřejných místech – v parcích nebo kavárnách. Otázky jsem dala informantům přečíst až přímo před rozhovorem a popřípadě jsem jim vysvětlila některé nejasnosti, ohledně kterých mohli být zmateni. Většina z nich mi dávala zpětnou vazbu, kdy byli rádi, že znali otázky alespoň pět minut dopředu a mohli si rozmyslet odpovědi, protože to téma pro ně nebylo lehké.

Po přepsání rozhovorů nastala fáze kódování, kdy jsem tematicky rozdělila informanty a jejich odpovědi a začala s následnou analýzou jejich odpovědí a postupným srovnáním mezi kategoriemi.

4.3.1. Skauti sekulární

Hlavní hodnoty, které zmiňují sekulární skauti nejčastěji, jsou: spolehlivost, pravdomluvnost, dochvilnost, věrnost, oddanost, láska k přírodě, řád, umění naslouchat, sebeláska, přátelství, slušnost k lidem, ochota a to, že má člověk prostor pro vyjádření. Někteří mluvili o kolektivu lidí, kteří je přijmou mezi sebe a ačkoli se nevidají moc často, tak stejně se považují za přátele. Jeden z informantů také zmínil, že obdivuje vedoucí, kteří si nachází čas na skautskou činnost.

Jedno z témat u některých skautů byla pokrokovost skautingu. Jako srovnání používali jiné oddíly, kde se podle nich více řeší praktické a fyzické dovednosti místo určité edukační stránky. Nejčastější příklad bylo vázání uzlů, které často používali jako příklad zaostalosti, pokud se na ně klade větší důraz, než by mělo.

K univerzalitě hodnot se vyjadřovali spíše negativně, ale z hlubší analýzy vyplynulo, že nepochybují o správnosti těchto hodnot. Většina z nich nepovažuje své osobní hodnoty za univerzální, i když jedna informantka odpověděla, že by bylo skvělé, kdyby byly pro všechny. Vyplynulo z toho, že skauti tyto hodnoty považují za správné, ale spíše ne každý člověk je dokáže přijmou hlavně kvůli jiné výchově nebo dostupnosti. Podle názoru jednoho informanta jeho hodnota přátelství je pro všechny, když se budou dlouho pohybovat v určitém kolektivu. Z tohoto vyplývá, že problém pro ně netkví v hodnotách, ale v lidech, kteří je nejsou schopni přijmout.

S hodnotami skautingu se do velké míry ztotožňují všichni z nich. Někteří označili výše zmiňovanou zastaralost skautingu jako prvek, který je potřeba změnit. Jeden informant skautské hodnoty vnímá vyloženě jako vzor pro své chování, i když se jimi vždy neřídí na sto procent.

Pod nejvyšší Pravdou a Láskou si každý představuje něco trochu jiného. Například člověka, na kterého se lze spolehnout, nebo láska jako vztah mezi lidmi a pravda jako schopnost být upřímný, nebo dodržování morálních hodnot a potenciál být dobrý člověk anebo určitý vyšší princip, ve který skauti doufají a pro který žijí.

„No tak je to asi něco v co věříme. Nějaký vyšší princip a věc pro kterou žijem. Tohle přesně se ptali na čekatelkách a já jsem nevěděla, jak mám odpovědět. No taková ta vyšší věc, pro kterou doufáme a žijeme. Nic konkrétního.“
(Informantka 2 10. 5. 2023)

Poselství je podle skautů vychovat dobré, zodpovědné a uvědomělé lidi, kteří nebudou lhostejní k okolnímu světu a k přírodě. Dále na otázku jeho předávání v oddíle informanti odpověděli, že v jejich oddíle je cílený přenos poselství nebo hodnot minimální. Z jejich odpovědí vyplývá, že se jejich oddíl začal více zaměřovat na to, aby program primárně bavil účastníky. Jinak je v oddíle probíhá minimální množství programu na bázi předávání hodnot nebo poselství. Jeden z informantů potvrdil, že se učili skautský zákon, ale primárně za účelem znalostí pro Svojsíkův závod.

Jedna z hodnot, kterou však většina zmiňuje a k jejímu přenosu s velkou pravděpodobností dochází, je láska k přírodě a určitá uvědomělost ohledně životního prostředí, hor a jejich údržby a ochrany.

Dále je znát, že většina skautů používá dichotomii dobré a špatné. Je podle nich dobré se chovat podle skautských hodnot a stejně jako salesiáni nikdy nevysvětlují v čem, nebo proč to je dobré.

Zajímavý je zde koncept autentičnosti, což je mimo jiné také jeden z primárních implicitních způsobů přenosu hodnot u salesiánů, jak jsem rozebírala ve své bakalářské práci. U skautů hraje také primární roli, podle informantů. Podle většiny z nich se hodnoty předávají právě primárně formou autenticity vedoucího a toho, jak se chová a také skrze kolektiv, kde probíhá určitá regulace špatného chování.

4.3.2. Skauti křesťané

Všichni skauti křesťané byli vychováni k víře od dětství. Většina z nich ale prodělala v průběhu dospívání určitou krizi víry nebo pochybnosti ohledně existence Boha, tudíž většina z nich došla k jistému utvrzení v tomto ohledu.

Hlavními hodnotami pro ně jsou láska, vztahy, lidské nedokonalosti⁸, autenticita, poctivost, čest, pravdomluvnost, laskavost, ochota, nápomocnost, otevřenost, upřímnost, férové jednání, Bůh, rodina, přátelé, pravda, pomoc druhým, svoboda a zodpovědnost.

Ohledně univerzality hodnot se skauti křesťané vyjádřili více pozitivně než sekulární skauti. Dalo by se říci, že všichni lidé podle nich mají potenciál žít podle těchto hodnot, ale ne vždy to je možné kvůli jejich životní situaci a výchově. Jedna informantka se vyjádřila, že některé hodnoty mohou být pro všechny, například svoboda, ale co spojuje všechny lidi podle ní, tak je duchovní nebo spirituální stránka člověka.

Zajímavý názor na vnímání hodnot skrze svou příslušnost buď ke skautingu nebo ke křesťanství poskytl jeden z informantů, který řekl, že nevěřící skauti mají tendenci oddělovat svou osobní identitu od té skautské. Na druhé straně křesťanští skauti mají svou osobní identitu spojenou se skautskou a křesťanskou a například v jeho případě to nejde oddělit. Jiná informantka uvedla jen příklad, že na skautském táboře dostala jako pokání pomoc jiné vedoucí s prací, což je zajímavé spojení skautingu a křesťanství.

⁸ Uvedeno v kontextu debaty o umělé inteligenci. Respondent tam rozváděl myšlenku nahrazení člověka umělou inteligencí, a proto jedna z jeho hodnot jsou lidské nedokonalosti, které ta inteligence nemá.

Ohledně otázky rozdílného vnímání hodnot u skautů a křesťanů se všichni informanti vyjádřili, že tam je něco stejné, nebo tam je alespoň spousta podobností. Jednak bylo zmiňováno předávání hodnot jako takové, co mají společného, ale často informanti vidí ty hodnoty jako základ, na kterém se staví identity skautingu i křesťanství. Podle jednoho informanta jsou tyto systémy provázané, jen křesťané mají tento morální rámec více zakotvený v konkrétních myšlenkách propojených s křesťanským světonázorem, kdežto skauti ne. Pro něj to může vést k situaci, kdy skaut není schopen zdůvodnit určité morální aspekty skautské výchovy. Zmíněný zde byl i princip nejvyšší Pravdy a Lásky, který je, podle jedné informantky, v tomto systému podobně propojený jako hodnoty, že jde o stejné koncepty, jen bývají v různých oddílech různě interpretovány.

„Já to vnímám asi jako součást jednoho balíčku hodnot, a to že někdo dává na nějaký hodnoty důraz a někdo jinej na nějaký jiný nejde úplně proti sobě. Křesťani si myslím, že mají akorát univerzálnější pohled na víc věcí a v podstatě na každé morální problém se snaží mít odpověď a skauti jsou trošku v tomhle bych řekl svobodnější a omezenější, že skaut ti neposkytne odpověď na každou hodnotovou otázku, kterou máš, takže v tom je to tak jako užší, ale je to tam dost provázaný.“

(Informant 5 27. 4. 2023)

Všichni věřící skauti řekli, že nejvyšší Pravda a Lásky pro ně znamená synonymum Boha. Většinou se potom tento výrok snažili převést i do sekulárního rámce, ale všechny popisované interpretace byly téměř totožné s konceptem Boha nebo minimálně zaměnitelné. Většinou to označovali za život člověka v určitém poslání, které má ve světě, přijetí lidí, jací jsou, nebo cestu k vyšším cílům nebo entitu, která zastupuje pospolitost, životní energii a přírodu. Lze zde konstatovat, že ačkoli se snaží popsat tyto interpretace způsobem, který by byl schopen přijmout nevěřící, tak má stále tato entita charakteristiky křesťanského Boha.

Jeden z informantů pak popsal způsob transmise hodnot tak, že člověk musí začít od sebe a tím může udělat změnu. Dá se to připodobnit salesiánskému a skautskému konceptu autentičnosti, kdy přenos hodnot probíhá tak, že člověk jde mladším dětem příkladem a oni poté přebírají jeho názory a vzorce chování.

4.3.3. Salesiáni

Mezi salesiánskými pomocníky byli čtyři informanti, kteří se alespoň chvíli účastnili programu nebo výpomoci u salesiánů. Tři z nich jsou věřící od dětství a pouze jeden z informantů

k víře došel sám a ačkoli byl křtěný v dětství, tak nebyl vedený k víře. Z těchto čtyř pouze jeden z informantů vyrůstal přímo v salesiánském prostředí, kdežto zbytek se k salesiánům dostal v pozdějším věku.

Hlavní hodnoty salesiánů, které se objevovaly v rozhovorech, jsou dát čas dětem, přijetí člověka takového, jaký je, chození do kostela, modlení se, pochopení druhých, přemýšlení nad věcmi, vnímání krásy v přírodě, otevřenost, zábava, přátelství, rodina, vztahy, mluvení o vztazích, upřímnost, vzdělání, témátka, láska, tolerance, laskavost, dobrosrdečnost, dobrořečnost, víra v Boha, lítost, odpuštění, vycházení s lidmi, sebeláska, svoboda a milosrdenství.

Ohledně univerzality hodnot se salesiáni vyjadřují opatrně, ale víceméně všichni řekli, že určité hodnoty jako je třeba rodina nebo společenství jsou pro všechny lidi. Jeden z informantů se vyjádřil, že univerzalita tkví v tom, že se lidé pohybují v šedé zóně mezi dobrem a zlem a téměř nikdy se nemůžeme dostat do sféry čistého dobra. Další informant uvedl, že podle něho ty hodnoty, které má, nejsou pro všechny (protože nic v tomto světě není pro všechny), ale že podle učení Ježíše Krista by mělo být, takže by toho lidi měli být schopní.

Dále se také většina z nich ztotožňuje s hodnotami, které salesiáni předávají, ačkoli sami mají výhrady vůči samotné katolické církvi. Většinou je ale myšlenka Dona Bosca pro ně přijatelná a ztotožňují se s ní, jakožto s myšlenkou poskytnout domov a rodinu dětem.

U vnímání rozdílnosti skautských hodnot salesiány je potřeba poznamenat, že většinou se informanti setkali se skauty, kteří byli zároveň věřící, tudíž nelze aplikovat tyto odpovědi na sekulární skauty. Rozdíl však většinou mezi hodnotami obou skupin neviděli velký. Spíš zmínili, že skauti kladou více důrazu na společenství nebo na soužití s přírodou. Zajímavý poznatek však je ohledně času stráveného s dětmi, protože podle dvou salesiánů skauti o volných chvílích netráví čas s dětmi, ale spíše ve společnosti ostatních vedoucích. To je rozdílné od salesiánů, kteří mají tzv. salesiánskou siestu, kdy se o volných chvílích stejně věnují dětem a tráví s nimi čas. Další zajímavým poznatkem je řešení problémů a sporů, které podle jednoho informanta mají u salesiánů mnohem menší intenzitu než u skautů. Dále také skauti nezahrnují do svého programu konceptuálně podobné prvky jako jsou salesiánská témátka nebo slůvka na den.

Na otázku o tom, jestli jim víra pomáhá nějak v chápání hodnot, odpověděli všichni informanti pozitivně. Víra jim pomohla vysvětlit a ospravedlnit některé hodnoty, se kterými se

například ztotožňovali už předtím (primárně v případě konvertity). Jedna informantka zároveň uvedla, že i nevěřící člověk může předávat určité hodnoty, i když je nevěřící a jeho výchozí pohled je tudíž odlišný. I tak to považuje za obohacující pro děti.

Ohledně poselství salesiánů se každý z informantů vyjádřil trochu jinak, ačkoli jsou ta témata navzájem propojená a doplňují se. Jedna informantka odpověděla, že hlavní poselství salesiánů je propojit čtyři pilíře: školu, kostel, hřiště a rodinu. Další bral poselství jako výchovu ve víře v Ježíše Krista a snahu trávit volný čas s dětmi. Také se vymezil vůči otevřenosti a rodinnosti atmosféry v kostele u salesiánů, ale uznal, že to je jeho osobní vymezení na základě konzervativnosti⁹. Další dva informanti odpovídali podobně. Jeden z nich řekl, že za poselství považuje vytváření bezpečného prostředí a cesty k tomu, aby děti mohly vést spořádaný život. Vidí však problém v chápání a provedení tohoto poselství, které je často v rámci jedné skupiny chápáno odlišně a vznikají z toho interní spory. Pro posledního informanta to znamená ukázat mladým víru a zároveň s nimi trávit čas a nenechat je vlastnímu osudu.

4.3.4. Závěr z rozhovorů

Z této analýzy vyplývá, že všechny skupiny informantů mají velice podobný průřez hodnotami. Většinou se jedná o rodinu, mezilidské vztahy, přátelství, lásku k přírodě, lásku, upřímnost, pravdomluvnost a otevřenost. Při srovnání hodnot mezi skupinami informantů navzájem lze pozorovat určité vzorce odpovědí. Salesiáni měli nejvíce hodnot, které by se daly chápat jako explicitně křesťanské, jako například modlitba, chození do kostela, víra v Boha, lítost (argumentováno křesťanskou teologií), odpuštění a milosrdenství. Křesťanští skauti uvedli jako jednu z hodnot Boha, ale jinak zbytek zmíněných hodnot neměl explicitně křesťanský kontext.

Srovnání výroků o univerzalitě přineslo jiné výsledky, než bylo očekáváno ze skautských i salesiánských brožur. Skauti vědomě chápou hodnoty, které uznávají, na dost individuální úrovni, ale ne vždy odmítají myšlenku, že by všichni lidé byli schopni je přijmout za své. Je zřejmé, že ony hodnoty považují za prospěšné ať už jednotlivci nebo společnosti, ale mají představu, že tyto hodnoty neuznává celá společnost. Skauti křesťané poté vidí i lidský potenciál žít podle těchto hodnot, ale ne vždy to je pro každého dostupná možnost vzhledem k tomu, v jakém prostředí vyrůstal. Byla zde zmíněna i spirituální stránka člověka, která má být podle jedné informantky

⁹ Informant vypověděl, že by nejraději měl mše v latině s doprovodem gregoriánského chorálu.

univerzální. Salesiáni svá stanoviska sdělovali opatrně, ale víceméně všichni se shodli na tom, že hodnoty nebo určitý názor je pro všechny lidi, a pokud řekli že v tom jsou nějaké problémy, tak většinou argumentovali teologií.

U skautů se dá poté říct, že nejvyšší Pravda a Láska je jistým způsobem vždy určitý vnitřní ideál jakékoli představy nebo člověka. Rozhodně neargumentovali teologicky a neměli žádný explicitní koncept Boha, ale většinou se jednalo o určitou představu ideálu nebo vyššího principu. Skauti křesťané v tomto měli mnohem ucelenější představu. Ve většině případů v tomto konceptu viděli Boha a když se snažili to popsat bez explicitně křesťanského významu, tak vždy měla ta popisovaná entita stejné charakteristiky jako křesťanský Bůh.

„Já asi v tomhle to mám tak, že Boha nevidím jako křesťanskýho Boha, ale vnímám to jako nějakou pospolitost, životní energii, přírodu. To asi jako tak objevuju pořád, takže dejme tomu, kdybych to vyměnila to slovo Boha za nějakou tuhle svoji představu, tak by se to dalo skoro jenom takhle zaměnit, ale možná v tom mám jen podobnej rozdíl, jako křesťanský hodnoty v oddíle a jenom skautský hodnoty v těch různých oddílech. Tak když odeberu jenom to vysvětlení, protože to všechno stvořil Bůh, tak je to všechno dobrý, tak vidím jako že to je všechno dobrý samo o sobě, aniž bych to vysvětlila tímhle navíc (Informantka 9, 30. 4. 2023).“

Rozdíl mezi skautským a salesiánským poselstvím je podle informantů primárně v přítomnosti víry. Skauti mají více jasnou a konkrétní představu, jaké poselství chtějí předat dětem a jde o specifickou představu, jaké lidi by chtěli vychovat, zatímco salesiáni většinou zmiňovali bezpečné prostředí, víru v Boha a dát jim péči, kterou potřebují.

Ve všech výzkumných prostředích se však ukazuje jako hlavní způsob přenosu hodnot autenticita. Jedná se o vzorce chování, které mladší skauti nebo děti přijímají od vedoucích. Skauti a skauti křesťané ji přímo zmínili ve svých rozhovorech, zatímco u salesiánů je tento způsob přímo zmiňován v brožurách o výchově mládeže, které jsem rozebírala ve své bakalářské práci (Vrkoslavová 2020: 42).

Zajímavá mi ale přišla skutečnost, že skauti měli v porovnání se salesiány i křesťanskými skauty mnohem větší problémy odpovědět na otázky ohledně hodnot. Jejich odpovědi byly často kratší a nevysvětlovaly jejich pohled na věc tolik do hloubky. Občas mi dokonce přišlo, jako kdyby

si nebyli jistí, proč jsou ty hodnoty dobré. Naopak informanti z ostatních dvou skupin odpovídali mnohem pestřeji a jejich pochopení toho, co předávají bylo mnohem vědomější. Z tohoto pozorování vznáším podezření, že této jistotě ve svém světonázoru salesiáni a křesťanští skauti vděčí křesťanství, které jim dává ucelený rámec interpretací hodnot nebo svých přesvědčení. Skauti tento rámec mají také, ale byl jim z toho vyňat koncept Boha a vše explicitně křesťanské, což této struktuře dávalo vysvětlení a smysl.

5. Závěr

V závěru této práce shrnuji poznatky, ke kterým jsem došla skrze svůj výzkum.

V první kapitole jsem rozebrala své teoretické zázemí, které je velmi netypické, ať už předmětem výzkumu, tak formou. Jedná se o výzkumný program Komparativní studia kultur, jehož výzkum se zaměřuje na evropské interpretace jiných kultur a náboženství. Podstatou tohoto výzkumu je primárně poznat evropskou kulturu, to jak ji ovlivňuje křesťanská minulost, a jak se tento vliv promítá do evropských interpretací jiných kultur. Z tohoto programu vzešla i teorie sekularizace, kterou používám v této práci a ta říká, že tento proces funguje na základě zbavení se konkrétních křesťanských projevů, zatímco základní struktura vzniklá danou teologií zůstává stejná. Nedíváme se tedy na konkrétní náboženské projevy, ale na teologickou strukturu, která zůstala v našich konceptech a myšlenkách jako dědictví křesťanství. Na základě této teorie jsem formulovala svou hypotézu, která se vztahuje na hodnoty skautů a salesiánů, kdy předpokládám, že vyznávají téměř totožné hodnoty, které jsou konceptuálně stejné ve své struktuře, ale liší se v tom, jak je jednotlivé skupiny interpretují.

Ve druhé kapitole jsem rozebrala společenské hodnoty z antropologického a částečně sociologického a religionistického hlediska. Pro svůj výzkum jsem vybrala tři funkce hodnot, které se objevují v praxi nejvíce: atribut morálky, stavební kameny kultury a definiční znaky jednotlivce. Dále jsem provedla rešerši teorií a tezí sekularizace v religionistice a sociologii, které vznikaly postupně od 19. století dodnes. Nakonec zdůvodňuji svou volbu teoretického zázemí, která se primárně odvíjí od komplexnosti celého výzkumného programu, který se nezabývá jen jinými kulturami, ale nastavuje zrcadlo naší kultury. Zároveň také otevírá problematiku, které se spousta akademiků vyhýbá, a to je nedostatečnost definice náboženství a rezignace na vědecké teorie.

Třetí kapitolu jsem věnovala výzkumným skupinám, jejich historii a hodnotám. Skrze jejich literaturu jsem analyzovala interpretační rámce jejich hodnot a v závěrečné části je porovnávala. Salesiáni předávají hodnoty v explicitním křesťanském rámci, přičemž většinou používají příběhy a podobenství ze života Ježíše Krista nebo z Bible celkově. Skauti předávají velice podobné hodnoty, ale v jejich interpretačním rámci není nebo alespoň být nemusí nic přímo spojeného s náboženstvím. I přesto však to, jak vnímají některé tyto hodnoty, a jak mohou být interpretovány svědčí o tom, že mají společný základ a struktura tohoto vnímání je téměř totožná.

Ve čtvrté kapitole zpracovávám svůj terénní výzkum, jenž probíhal formou zúčastněného pozorování a rozhovorů, které jsem uskutečnila ve třech kategoriích: skauti, skauti křesťané a salesiáni. Na základě odpovědí respondentů se mi podařilo v několika případech analyzovat prvky procesu sekularizace.

Podle dostupné evidence je zde nejvíc jasný případ skautský koncept nejvyšší Pravdy a Lásky. Na první pohled je tu zjevná podobnost mezi použitím velkých počátečních písmen, ve slovech Pravda a Láska a křesťanským slovem Bůh. Křesťanské kořeny tohoto prvku skautského slibu jsou zjevné z literární rešerše a v tuto chvíli můžeme říct, že křesťanský Bůh je *Trope* a nejvyšší Pravda a Láska je *Topos*, mezi kterými proběhla sekularizace tím, že se změnil název toho, čemu skauti slibují sloužit, ale oba tyto koncepty jsou téměř zaměnitelné. Tento předpoklad potvrdili primárně křesťanští skauti, kteří většinou uvedli Boha, a poté odpověď rozvedli do komplexnější argumentace, kde víceméně popsali Boha, ale bez křesťanské terminologie. Skauti nevěřící měli velice různorodé odpovědi, ale ve dvou případech odpověděli velice podobně jako skauti křesťané.

Důležité zjištění bylo také samotné vnímání hodnot a jejich hierarchie ve společnosti od univerzálně lidských hodnot, přes obecně náboženské, po konkrétně náboženské. Tyto lidské univerzální hodnoty jsou v základu stejné pro obě skupiny a jen se na ně poté nabalují další konkrétnější hodnoty, které už mohou být křesťanské. Jeden z informantů poukázal na to, že křesťané mají své hodnoty mnohem lépe ukotvené a lépe vysvětlené než skauti, kteří by například nedokázali zdůvodnit všechny aspekty své výchovy, zatímco člověk s křesťanským zázemím ano. Částečně i v tomto můj výzkum skrze rozhovory poukázal na to, že skauti měli mnohem méně utříbené názory na svou hodnotovou orientaci a v některých případech měli mnohem větší problém odpovídat na moje otázky než ostatní skupiny.

Na základě těchto zjištění mohu shrnout svou hypotézu, která zní: skauti a salesiáni ve svém programu vyznávají a předávají téměř totožné hodnoty a myšlenky, které ačkoliv mají jiný interpretační rámec, tak konceptuálně jsou stejné. Podařilo se mi zjistit, že existuje průřez hodnot, které mají obě skupiny stejné, načež se pak liší v konkrétnostech. Salesiáni mají konkrétní víru v Boha, zatímco skauti se více zaměřují například na ochranu přírody a život v ní. V interpretacích těch základních hodnot se poté skupiny liší. Skauti ty samé hodnoty popisují a argumentují bez explicitního náboženského kontextu, ale zároveň si jsou někteří z nich mnohem méně jistí ohledně

oněch hodnot. Salesiáni mají explicitně křesťanský rámec, který je velice pevně ukotven v Bibli a katolické tradici, a tudíž nemají problém najít odpověď na téměř jakýkoli problém. Konceptuální podobnost se dá prokázat na příkladu Pravdy a Lásky.

V tuto chvíli můžu konstatovat, že hypotéza poukázala na určité zajímavé prvky tohoto výzkumu a pomohla vysvětlit určité jevy, se kterými jsem se potýkala v průběhu práce. Slouží spíše k tomu, aby poskytla nový pohled na tuto tematiku a pomohla formulovat lepší hypotézu pro příští výzkum. Jeden z poznatků je, se v příštím výzkumu zaměřit na méně obsáhlé téma a spíše vybrat jeden koncept, na kterém bude celý výzkum postaven. Určitě by byl přínosný výzkum obrácené sekularizace na příkladu emancipace, kterou zmiňuji v kapitole 4.2.3. Hlavním úskalím této práce je její široké zaměření, které se projevilo na šíři odpovědí respondentů a témat, která s výzkumem souvisí, ale netýká se přímo hypotézy.

Tuto práci bych ráda zakončila myšlenkou, nakolik univerzální jsou západní hodnoty, lidská práva a například demokracie nebo sekularismus, když všechny tyto koncepty vyrostly v křesťanském prostředí Evropy.

Pokud jsou opravdu tolik závislé na svém křesťanském základu, jak říká mé teoretické zázemí, tak nakolik se dají přenést do jiných kultur?

Zdroje

Balagangadhara, S. N. 2014. On the Dark Side of the ‘Secular’: Is the Religious-Secular Distinction a Binary?, *Numen* 61.1: 33–52.

Balagangadhara, S. N. 2005. *“The Heathen in his Blindness...”*, New Delhi, India: Manohar.

Balík, S. 2018. Jaroslav Foglar, skauting a občanské náboženství, in Hošek. P. (ed.) *Duchovní rozměr fenoménu Foglar*, 17-35. Praha: Dingir.

Barker, J. 2008. Toward an Anthropology of Christianity. *American Anthropologist* 110.3: 377-381.

Beinert, W. 2012. *Malé dějiny křesťanského myšlení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Bosco, J. 2007. *Můj život pro mladé*. Praha: Portál, s. r. o.

Bosco, T. 2004. *Don Bosco*. Praha: Portál, s. r. o.

Cannell, F. 2010. The Anthropology of Secularism. *Annual Review of Anthropology*. 39: 85-100.

Cesta Ohně. 2008. Praha: Junák TDC.

Cesta Vody. 2008. Praha: Junák TDC.

Cesta Vzduchu. 2008. Praha: Junák TDC.

Cesta Země. 2008. Praha: Junák TDC.

Česká televize. 2019. *Normální je jíst, ne nejíst*. Dostupné z:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/11541935506-zakazany-buh/318291310120008/>.

De Roover, J. 2015. *Europe, India and the Limits of Secularism*. New Delhi, India: Oxford University Press.

De Roover, J. Balagangadhara, S. N. 2008. John Locke, Christian Liberty, and the Predicament of Liberal Toleration. *Political Theory* 36.4: 523–549.

De Roover, J. 2011. Secular Law and the Realm of False Religion. in: *After Secular Law*, 43–61. Stanford Law Books.

- De Roover, J. 2014. Incurably Religious? Consensus Gentium and the Cultural Universality of Religion. *Numen*, 61.1: 5–32.
- Ferrero, B. 2007. *Vychovávej jako Don Bosco*. Praha: Portál s. r. o.
- Fritzová, M. 2016. Zúčastněné pozorování a rozhovor v terénní praxi. *Antropowebzin* 3-4: 95-106.
- Funda, O. A. 1997. Sekularizované hodnoty křesťanské tradice v evropské kultuře. *Religio*. 5.2: 139-150.
- Hamplová, D. 2013. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Karolinum.
- Havlová, M. (ed.) 2001. *Skautskou stezkou*. Praha: Tiskové a distribuční centrum.
- Heintz, M. Tolerance, Conformity and Moral relativism in. Hann, Ch. 2006. *The Postsocialist Religious Question*. 193-212. Berlin: LIT Verlag.
- Hošek, P. 2019. *Evangelium lesní moudrosti: duchovní odkaz zakladatele skautingu Ernesta Thompsona Setona*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Hošek, P. 2017. *Evangelium podle Jaroslava Foglara*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Hošek, P. (ed.) 2018. *Duchovní rozměr fenoménu Foglar*. Praha: Dingir.
- Kaplánek, M. 2012. *Výchova v salesiánském duchu*. Praha: Portál s. r. o.
- Kárník, Z. 2003. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Praha: Libri.
- Křížková, M. R. 1996. *Knih víry, naděje a lásky*. Praha: Portál, s. r. o.
- Lešanovský, K. Nosek, V. 2001. *Poznámky k vývoji českého skautského slibu, Historická komise Junáka*, Dostupné z: http://www.so-novinky.obadalek.cz/wp-content/uploads/2015/08/Vyvoj_slibu_Kay-Windy.pdf [12. 3. 2023].
- Lužný, D. 1999. *Náboženství a moderní společnost*. Brno: Masarykova univerzita.
- Junák – Český skaut, z. s. 2022. *O Skautingu*. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/skauting/> [11. 12. 2022].

Marek, P. 2005. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. Brno: Katedra politologie a evropských studií FF UP.

Menclová, K. 2022. Desatero pro lepší svět. Dostupné z:

<https://casopis.skauting.cz/desatero-pro-lepsi-svet-8050> [30. 2. 2023].

Prudký, L. 2007. *Přístupy k sociologickému a empirickému zkoumání hodnot*. Praha: ESES FSV UK.

Robbins, J. 2014. The Anthropology of Christianity: Unity, Diversity, New Directions. *Current Anthropology*, 55:10, 157-170.

Robbins, J. Sommerschuh, J. 2016. Values. *Cambridge Encyclopedia of Anthropology*. Dostupné z: <https://www.anthroencyclopedia.com/entry/values> [9. 5. 2023].

Salesiáni Dona Boska. 2023. *Historie*. Dostupné z: <https://www.sdb.cz/kdo-jsme/historie/> [8.4.2023].

Salesiáni Pardubice. *Oratoř*. Dostupné z: <https://salesianipardubice.cz/stredisko-mladeze/krouzky-a-aktivity/orator/> [24. 4. 2023].

Salesiáni a laici. 1999. Praha: Portál in: Kaplánek, M. 2012. *Výchova v salesiánském duchu*. Praha: Portál s. r. o.

Šantora, R. (ed.) 2012. *Skautské století*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum.

Seton, E. T. 1970. *Knihy lesní moudrosti*. Praha: Olympia.

Skautský slib. 2023. 1. oddíl Moravské Knínice. Dostupné z:

<https://kninice.skauti.com/skauting/skautsky-slib/> [12. 3. 2023].

Svojsík, A. B. 1991. *Základy Junáctví*. Praha: Merkur.

Ústav pro studium totalitních režimů. 2023. Anticharta. Dostupné z:

<https://www.ustrcr.cz/uvod/antologie-ideologickyh-textu/anticharta/> [8. 4. 2023].

Václavík, D. 2010. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada Publishing, a.s.

Vrkoslavová, A. 2020. *Způsoby transmise náboženství a jeho hodnot v Salesiánském klubu mládeže v Pardubicích*. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice. Filosofická fakulta.

Zajíc, J. 2019. Dokázali jsme změnit dokonce i skautský slib. *Skauting*. Dostupné z: <https://casopis.skauting.cz/dokazali-jsme-zmenit-dokonce-i-skautsky-slib-267> [12. 3. 2023].

Zajíc, J. a kol. 2008. *Kdo jsem*. Tiskové a distribuční centrum. Dostupné z: http://www.vmls.cz/dokumenty/cinovnici/Kdo_jsem_nahled.pdf [12. 3. 2023].